ISTRSKE TEME

LIST ZA SLOVENSKO ISTRO

Letnik 1 | oktober-december 1998 | številka 3/4 | ISSN 1408-6956

Alojz Umek: Božično drevce, perorisba, 1998

Iz vsebine:

A. D. Pucer: *Sedem let po suverenosti Vinska trta*
M. Gregorič: *Koprske občinske zdrahe*
M. Cencič: *TIGR in slovesko etnično ozemlje*
D. K. Umek: *Sl. etnično ozemlje in etnologija*
P. Pištan: *Istra pod avstro-ogrsko oblastjo*
L. Dobrinja: *Miro Tomšič in njegova istrska klet*
ŠK: Beseda sl.Istre Krajevna zbirka v Loparju
D. Bizjak: *Kostantina Radoslav - človek za vse*
D. Jakomin: *Lojze Kocjančič*
N. Morato: *Anekdote*
Popotovanje po izolskem podeželju
M. Kavrečič: Spomin na Božič
Z. Mihec: *Dnevnik iz Afrike*
J. Janežič: *O etnologiji*
M. Hrvatin: *Nekaj spominov*
M. B. Koprivc: *Sled neke kraševke*
V. Bordon: *Pomaranča*
Moji domovini
E. Dobrinja: *Nihče mi nič ne more*
D. Milosavljevič: *Zaropotalo je v kaminu*

ŽELJE OB NOVEM LETU

Spoštovani bralec, pred vami je dvojna številka našega lista. V zadnji številki smo napovedali, da se bodo Istrske teme vključile v dogajanje ob tednu vseživljenjskega učenja. Potekal je po vsej Sloveniji od 19. do 25. oktobra. List je nastal v okviru projektov izobraževanja odraslih, ki jih v Sloveniji uvaja Andragoški center. Poslanstvo lista pa je osvetljevanje manj znanih tem, osebnosti in dogajanj za širši krog prebivalcev. Sam smisel nenehnega učenja in osveščenosti je v funkciji večje kvalitete življenja in vključevanja v načrtovanje in razvoj. Teden vseživljenjskega učenja je torej naš teden. Zato smo k sodelovanju povabili bralce in številko namenili problematiki izobraževanja in razvoja. Številka je tako obarvana s problematiko šolanja in izobraženčev v zgodovini Sl. Istre in sedanjim razvojnim dilemam v ožji in širši domovini. Seveda tema tokrat ni izčrpana in se bo nadaljevala v prihodnje.

Na začetku smo obljubili, da bomo natisnili nekaj številk in raziskali odziv in možnosti izhajanja. Odziv bralcev nas je opogumil, da smo potrdili delovanje za nadaljnje obdobje. Še naprej zbiramo naročnike, vabimo sodelavce, iščemo podporo in nove možnosti financiranja. Verjetno ste list pričakovali v oktobru. Kot veste, je naš list plod "civilne iniciative", torej nima rednih financerjev in sloni na delu uredniškega odbora in sodelavcev. Poleg prispevkov, zbiranja sponzorstev ter predstavitev se v jeseni kopičijo formalni postopki. S ciljem, da racionaliziramo delo in stroške, smo združili tretjo in četrto številko. V četrti smo želeli pozornost bralca usmeriti od kulturne na naravno dediščino. Prednovoletna izdaja je torej zajetnejša in krog sodelavcev širši. Zato smo povečali naklado, k naročilu za naslednje leto vas vabi naročilni kuponček.

Ker nas je z delom zaneslo v predbožični in prednovoletni čas, je to vzdušje preželo tudi strani našega lista. Prepričani smo, da Vam bo branje v užitek in nam boste ostali zvesti tudi v prihodnje. Želimo Vam mirne, vedre praznike in veliko sreče in uspeha v letu, ki prihaja. Za projekt Istrskih tem pa želimo, da si bodo s svojim delom na domoznanskem področju odškrnile vrata med kulturne projekte treh istrskih občin in ter se vključile v redni program raziskovalnih centrov. Veliko sreče.

Leda Dobrinja

MIRA PEČARIČ IN ISKANJE SLEDI ZA JOSIPOM VALENTIČEM, istrskim nadučiteljem in poslancem (1863 - 1919)

V okviru raziskovanj za radijski niz Skrito cvetje rožmarina smo se pred letom dni lotili iskanja pričevanj o prvih istrskih učiteljih. Prvo ime, na katerega smo naleteli, je bilo ime Josipa Pečariča. Po sledovih tega priimka smo prišli do Mire Pečarič, rojene Vatovec, iz Pobegov, profesorice italijanskega jezika na osnovni šoli Prade. Povedala nam je, da poznajo v Pobegih učitelja Srečka Pečariča, da pa je starejši in pomembnejši za kraj Josip Valentič. Pri ustanavljanju kulturnega društva pri osnovni šoli Prade, kjer poučuje italijanski jezik, se je Mira Pečarič z učenci že pred dobrimi desetimi leti lotila iskanja podatkov o tej osebnosti. Nekaj podatkov iz razgovora, ki je potekal spomladi.

Kdo je bil Josip Valentič, kdaj se je rodil in kje?

Ta učitelj ni iz Pobegov, točnih podatkov o rojstnem kraju ni, verjetno je iz Čežarjev ali iz drugega brega Rižane. Izhaja verjetno od Bartučćev ali Mihatov, obe družini sta imeli mlin. Od tam izhaja priimek Valentič. Tudi moja prababica se je tako pisala, če pa sta bila v sorodu, tega nisem raziskala. Josip je bil rojen leta 1863 in bil nadučitelj, to je ravnatelj pri Sv. Antonu. (Pri nadaljnjem raziskovanju smo odkrili, da je bil najprej učitelj v Ricmanjih, tam vpleten v "ricmanjsko afero" zaradi slovanskega bogoslužja in zato premeščen v Sveti Anton. - op. D.L.)

Zakaj ste se lotili iskanja podatkov o Valentiču?

Razmišljati in zbirati podatke smo začeli v šoli, ko so se učenci osmega razreda v šolskem letu 1987/88 začeli zanimati za korenine, zbirati slikovni material iz prve svetovne vojne, zapisovati družinske priimke - privržke, stara vaška imena. Našli smo razglednico Sv. Antona, kjer je napisano to ime, ki je bilo kasneje spremenjeno. Začeli smo razmišljati o kulturnem društvu. Ko smo iskali ime, smo pomislili na Josipa Valentiča.

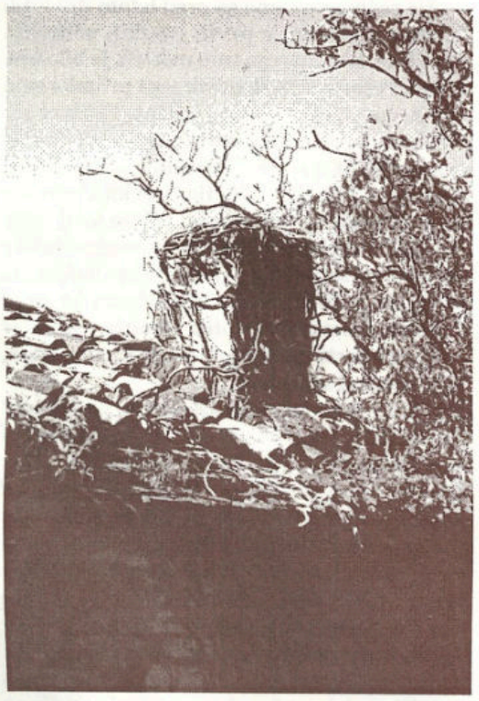
To ste delali pri pouku?

Po pouku. Ob kulturnem dnevu smo obiskali pobežansko društvo v domu, kjer je bil nekoč narodni dom. Tam je bila spominska soba, ki jo je domačin Italo Pečarič pripravil skupaj s krajani leta 1985, ko so ob 90-letnici društva zbirali dokumentacijo o zadružništvu in kletarstvu. Tam smo videli zastavo izpred 120 let z imenom Ilirija. V času fašizma so jo fašisti zaplenili in se še danes išče po arhivih. Narejena je bila na Češkem pri Pragi. To je bila trobojnica brez zvezde.

Tisočletna tradicija vinogradništva in vinarstva v Istri - deželi Refoška

VINAKOPER

Istrski motivi, foto L. D., 1997

Videli smo jo na diapozitivu, ki nam ga je posodil koprski muzej. V spominski sobi smo videli dokumente, ustanovne liste Bralnega in pevskega društva Ilirija, ki je delovalo v Pobegih. V Čežarji je bilo društvo Kolarič, v Bertokih Samo. Našli smo dokumente o tem, kako so društva delovala, kako je zgledalo zadružništvo, podatke o veselicah. Razmišljali smo, kako bi oblikovali naše društvo in videli, da smo imeli dobre predhodnike. Pobuda za ustanovitev kulturnega društva na šoli je prišla s strani ZKO Koper, gospe Darinke Koce. Ko smo iskali ime, smo prišli na Josipa Valentiča, saj je bil podpisan povsod, pri ustanovitvi Kletarske zadruge, Konzumnega društva, Bralno-pevskega društva, Lovskega društva v Dekanih in Sv. Antonu. Začeli smo iskati, kdo bi kaj vedel.

Ste našli kakega potomca?

Da, našli smo ga. Italo Pečarič, nečak učitelja Srečka Pečariča, nam je pomagal. Oni so bili začetniki v Pobegih. Italov oče Rudolf je bil predsednik Konzumnega društva. Sin je kot gospodarstvenik iskal podatke o tem delovanju tudi za svojo rodbino. Zbral je veliko in žena nam je posredovala podatke o hčerki Josipa Valentiča, Zori Sfiligoj, ki še živi v Stari Gorici. Pisali smo ji in nam je odgovorila. Bila je zadovoljna in nam je povedala, da hrani očetov krstni list, ki je edini dokument o njem. Ta je dragocen, saj so podatki o njem dostikrat netočni.

Kaj ste še zvedeli od hčere?

Umrl je leta 1919 v Trstu. Kot nadučitelj je bil zelo pošten. Dva dogodka pričata o njegovem značaju. Otroci so nekoč prinesli z vrta fige. Najprej jih je vprašal, na kateri strani so jih nabirali. Ugotovili so, da so jih vzeli na sosedovem dvorišču in so jih morali vrniti. Drugi primer, ki priča o njegovi pokončnosti je ta, ko je zavrnil darilo učenčevega očeta, ki mu je prinesel kjanto olja. Valentič ni maral podkupovanja in ga je skoraj nagnal. O njem je pripovedoval tudi Milko Della Savia iz Svetega Antona. Preden je umrl, je imel skoraj sto let in ga je poznal osebno. Povedal je, da je bil Valentič v vasi kot magnet. Bil je vesele narave, zahajal je v gostilno in okrog njega so se zbirali ljudje. Pomenil je to, kar danes pomeni radio in televizija. Veliko je znal in poročal je, kar se je dogajalo po svetu. Učitelj Srečko Pečarič iz Pobegov pa mi je v kratkem intervjuju, ki sem ga zabeležila ob njegovem obisku, povedal takole: "Če bi ljudje vedeli, kakšen človek je bil ta učitelj, bi mu v našem kraju postavili spomenik, ki bi ga videli iz Kopra." V bistvu pa se zanj nihče ni zanimal in nam nič ni znal povedati.

Ste zvedeli kaj tudi o šoli pri Sv. Antonu?

Šola je bila ustanovljena leta 1899 in verjetno je bil Valentič eden prvih učiteljev. V tistem času so skupaj z duhovnikom Komparetom iz Ospa ustanavljali društva in šole. Pod Avstrijo je bilo zelo malo izobražencev v Istri. Kot predstavnik Slovencev, kmetov je bil tudi poslanec v Istrskem deželnem zboru. Drugih podatkov nisem zasledila. V 57 letih življenja pa je ogromno naredil. Preko kulturnega društva Jadran iz Dekanov sem skušala navezati stike z društvi iz zamejstva, a ni bilo sadov. Tudi naše šolsko društvo je zaživelo, a ni imelo naslednikov. Raziskavo pa je treba nadaljevati in pot je ta, da poiščemo vnukinjo, ravnateljico slovenskega Učiteljišča v Stari Gorici.

Kaj pa učitelj Pečarič?

Prav danes me je ustavil vaščan in me vprašal po Josipu Pečariču. Zanj so se zanimali iz muzeja v Kopru in zgleda, da učitelji izpred sto let postajajo aktualna tema. Josipa Pečariča ne poznam, povedala pa sem mu, da je bil iz Pobegov Mirko Pečarič, ki je bil pod fašizmom premeščen v Rim. Tam je tudi umrl. Srečko je bil brat Rudolfa Pečariča, predsednika Kletarskega društva in zadruge. Iz Rima je pisal domov, videla sem njegovo razglednico in podpis, imel je zelo lepo pisavo. Vsi potomci živijo v Rimu in bi se še dalo dobiti podatke.

Kaj pa z Valentičevo hčerko Zoro, kakšen je bil stik? Koliko je stara? *Težko bi vam povedala, ker je bil stik kratek, pismen. Kar sem vam povedala, nam je napisala. Pismo sem poslala v Ljubljano na Ministrsvo za kulturo skupaj z drugo dokumentacijo o društvu, slikami, fotografijami z ustanovitve. Žal je sled za dokumentacijo izginila. Nimam niti fotokopije. Dokumente sem poslala kot prispevek ob osamosvojitvi Slovenije tedanjemu ministru Capudru osebno, priporočeno. Verjetno je o tem pisal tržaški časnik, saj se nam je Zora Valentič oglasila in sporočila, da je brala o ustanovitvi društva in je bila vesela. Naše delo na šoli pa je v isti šolski generaciji zaživelo in tudi ugasnilo.*

Op. Kasneje je bil vzpostavljen stik z vnukinjo Josipa Valentiča, Majdo Sfiligoj, ravnateljico Učiteljišča v Gorici. Povedala nam je, da je mama Zora še živa in zdrava, stara čez 90 let. Sv. Anton, kjer se je rodila, je zadnjič obiskala ob poimenovanju lovske koče po Josipu Valentiču. Zelo je vesela, ko sliši o zanimanju Istranov za očeta Josipa.

Z Miro Pečarič se je spomladi 1998 pogovarjala in povzetek zapisala L. Dobrinja.

NAROČILNICA

Ime in priimek: _____

Naslov: _____

naročam list Istrske teme za leto 1999. Cena dvomesečnika znaša 2000 sit za fizične osebe in 5000 sit za pravne osebe. Naročnina se po prejemu naročnikove številke poravna na ŽR 51400-603-31754 s pripisom Istrske teme.

Naslov: **CENTER VITA, LOPAR 39, 6273 MAREZIGE**

OPTIKA Salobir

Podjetje za proizvodnjo in trgovino z optičnimi pripomočki, d.o.o.
3301 PETROVČE, Levec 38a
POSLOVNA ENOTA KOPER, Pristaniška 3, 6000 KOPER
TELEFON/TELEFAX: 066/273-528

Milan Gregorič

KOPRSKE OBČINSKE ZDRAHE

(Nekatera senčna ozadja koprske ("enotne referendumske volje")

Sestavek bomo zaradi dolžine in raznolike vsebine objavili v nekaj nadaljevanjih. Z njim se vključujemo v že več let trajajočo razpravo o enem izmed žgočih problemov našega časa in prostora, to je o organiziranosti koprske občine. Gre za neke vrste nadaljevanko, oziroma za še nedokončan spor med Ustavnim sodiščem in koprskimi občinskimi oblastmi. Sodišče se je namreč na pritožbo Civilne iniciative za Slovensko Istro pod vodstvom koprskega advokata Danijela Starmana že nekajkrat izreklo, da koprska občina po svoji velikosti nasprotuje duhu in črki ustavnih in zakonskih določb o lokalni samoupravi. Koprske občinske oblasti, odločno podprte s strani Združene liste, pa se upirajo zaukazani reorganizaciji oziroma razbitju prevelike občine v nekaj manjših, sklicujoč se pri tem na voljo ljudi, ki bi se naj na zborih in referendumih z veliko večino izrekli za sedanji obseg občine. V prispevku se bomo dotaknili vseh omembe vrednih vidikov tega aktualnega in za naš jutri izredno pomembnega dogajanja, kot so: način, kako je nastajala sedanja široka javna podpora veliki občini; vsebinski problemi lokalne samouprave; problemi preživetja (finančnega) malih občin: nevarnosti državnega centralizma ter način učinkovitega spopadanja z njim in drugo. Spričo "svete vojne", ki so jo pred kratkim ob izdatni in nekritični podpori uslužnih lokalnih medijev napovedali Ustavnemu sodišču koprski politični veljaki zaradi njegove nove razsodbe o neustavnosti sedanje koprske občine, bomo na primeru Dekanov skušali osvetliti, kako je tam nastajala ta tako opevana "'enotna referendumska volja" za veliko občino. Prva spontana pobuda za ustanovitev manjše občine na Koprskem se je namreč rodila ravno v Dekanih sredi marca 1992. Na povabilo predstavnikov krajevne skupnosti sem se tedaj udeležil seje sveta krajevne skupnosti, ki se je skupaj s predsednikom plebiscitarno izrekel za samostojno občino. Sledil je informativni zbor krajanov, ki je pobudo podprl in 15. 4. 1992 je bilo dostavljeno Odboru za lokalno samoupravo pri državnem zboru RS gradivo z naslovom 'Nekaj informacij in stališč glede oblikovanja novih občin'. V njem so bile predstavljene bistvene okoliščine, ki utemeljujejo ustanovitev samostojne občine v Dekanih z utemeljitvijo, da je kraj primeren za tip občine z racionalno polprofesionalno samoupravo, kot je to primer z manjšimi občinami v okolici Trsta. V njem so bila tudi stališča, da se Dekani "ne vsiljujejo svoji okolici" kot središče občine. Če pa bi okoliščine narekovale, da se del bližnje okolice - gornja Rižanska dolina - priključi Dekanom, bo nujno treba upoštevati, da je priključeno območje v preteklosti razvilo svojo identiteto, potrebe in navade, ki jih je treba upoštevati. Zato bo morala biti nova občina organizirana tako, da to upošteva in se na enak način približa ljudem v obeh krajevnih skupnostih, Dekani in Črni kal, in sicer "z uradovanjem na obeh mestih, s paritetno sestavo sveta in drugih občinskih organov".

Skratka jedrnata, jasna in z globokom čutom za demokratičnost prežeta stališča, ki jim človek lahko samo pritrdi. Ki pa so sedanjim koprskim občinskim strukturam očitno tuja, saj ima podeželje, ki teritorialno predstavlja prek 90% občinskega območja, po številu prebivalstva pa okrog 30%, komaj par svojih predstavnikov v občinskem svetu, ki šteje prek 30 članov. Tudi po zaslugi tega gradiva je potem vladna služba za lokalno samoupravo v svojem razrezu predvidela Dekane kot samostojno občino.

Ko je potem na začetku leta 1994 stekla uradna razprava o preobrazbi lokalne samouprave, ki so ji sledila glasovanja na zborih, in referendum, so na novem informativnem zboru v Dekanih občinski možje šli v ofenzivo proti zastavljeni pobudi ob zagonetnem molku predsednika krajevne skupnosti in nekaterih članov sveta, ki niso niti z besedico omenili sklepov prvega informativnega zbora in stališč, ki so bila poslana v Ljubljano. Niti ni nihče od njih pojasnil, kdo, kdaj in kako jih je pripeljal do tega preobrata. Sledil je prvi uradni "glasovalni" zbor, ki je še vedno izglasoval lastno referendumsko območje za Dekane. Stvar je v Kopru dvignila preplah. Zganili so se "preverjeni kadri", vzeli zadeve v svoje roke, začeli z obiski po hišah, zbrali pri tem potrebno število podpisov in uspeli zrušiti veljavnosti predhodnega zbora. Kraj so počasi preplavile govorice, da manjša dekanska občina ne bo finančno preživela in da se njeni prebivalci ne bodo imeli kje zaposliti, ker da bo gospodarsko močni Koper poskrbel predvsem za svoje ljudi. Složno se je tudi ponavljal refren, da se lahko samo velika in močna občina postavi po robu državnemu centralizmu. Očitno je bil dan nalog, da se že v kali zatre sleherni poskus razbijanja občine, o čemer bi lahko sklepali tudi iz izjave, ki je po nerodnosti ušla tedanjemu županu Aureliu Juriju (TV K-C, 18. 4. 1994), da pač v Kopru enostavno "nismo dovolili drobitve" ("non abbiamo permesso frantumazioni"). Da bo to držalo, lahko sklepamo tudi iz primera Šmarij, kjer je prav tako na začetku delovala živahna skupina za lastno občino in kjer so pri dušitvi te pobude šli tako daleč, da so enemu glavnih akterjev za lastno občino najprej grozili po telefonu in ko to ni zaleglo, so mu med nekim sestankom preluknjali kar vse štiri gume na avtomobilu. Ljudje, že tako in tako nagnjeni h konservativnosti in sumničavi do novosti, so začeli postajati previdni in na naslednjih dveh, bistveno slabše obiskanih zborih v Dekanih, je kar naenkrat "zmanjkalo glasov" za novo občino, kar se je potem ponovilo tudi na referendumu. Tako je zunanji napad uspešno zatrl povsem spontano in avtonomno pobudo Dekančanov, pa naj Aurelio Juri in njegovi somišljeniki še tako mahajo po zraku z "voljo ljudi". Spodobilo bi se, da bi Juri evropskim instancam, na katerih se namerava tožariti proti slovenskim ustavnim sodnikom, osvetlil tudi te, malce neprijetne okoliščine okrog dekanskega primera, ker bo v nasprotnem primeru moral to storiti kdo drugi namesto njega.

Pogled na soline, foto B. Morato, 1998

AKTUALNA TEMA

Avgust Danilo Pucer

NEKAJ POGLEDOV NA DOGAJANJE SEDEM LET PO SUVERENOSTI

(pismo g. Marjanu Podobniku)

V oktobru leta 1991 se je pri meni oglasil Nekdo in me vprašal: "Če mi dovoliš, ti razložim pomen slovenske suverenosti." Presenečen nad vprašanjem in ponudbo sem mu odgovoril: "Dovolim, dajem se na razpolago." Bistvo razlage, ki je temu sledila, je sledeče: "Če si bomo Slovenci postavili zakone, ki bodo v skladu z Božjim pravom, ki bodo v skladu za naravnim pravom, kar je eno in isto, in bomo v skladu s tem tudi živeli, se bo doma in v tujini sprejemalo odločitve, ki bodo našemu narodu in državi v korist. Rasli bomo kot narod in država in se razvijali naprej. Tistim, ki se cedijo sline po našem ozemlju, ne bo dano, da bi uspeli v svojih namerah. Če pa bodo naši zakoni in ravnanje nasprotno temu, se bo doma in v tujini sprejemalo odločitve, ki bodo našemu narodu in državi v pogubo. Kot narod in država bomo propadli in izumrli. Drugi večji narodi nas bodo vsrkali vase, da bomo nehali obstajati. Povedal mi je, da smo Slovenci dobili suverenost v dar z namenom, da izvajamo poslanstvo, ki nam je z darom suverenosti ponujeno in omogočeno. Kmalu za tem se je v medijih veliko poročalo o novi slovenski ustavi. Ugotovil sem, da se nam obetajo tudi zakoni, ki nas bodo vodili v pogubo. Napisal sem članek v zvezi s tem in ga poslal na uredništvi dveh časopisov z namenom, da bi to objavili med pismi bralcev. Toda ne v enem ne v drugem časopisu tega niso objavili. Ko smo se na Pučah v letu 1995 člani kulturnega društva Alojz Kocjančič pripravljali na proslavitev dneva državnosti, sem prevzel nalogo, da napišem in preberem govor. S tem se mi je ponudila priložnost, da povem javnosti nekaj misli o poslanstvu in perspektivi slovenskega naroda. Dana nam je možnost, da gradimo svojo bodočnost na temelju značaja naših prednikov. V njih sta značilna dva elementa: 1. poštenost in 2. naivnost. Ako bomo gradili svojo bodočnost na temelju poštenosti, naivnost ne bo prišla do izraza. Če pa bomo zavrgli poštenost, bodo tujci igrali na karto naše naivnosti in nas bodo tudi dokončno izigrali. Naša usoda je v naših rokah. Odvisna je od naše usmeritve.

Po sprejetju zakona, ki omogoča obnovitev vaških agrarnih skupnosti, smo tudi pri nas naredili, kar je bilo potrebno, in obnovili razpuščeno agrarno skupnost Koštabona-Puče. Kupec posestva Brič je posegel v prostor nezakonito in brez dovoljenja. Predsednik agrarne skupnosti je o tem obvestil inšpekcijo, toda ta ni ukrepala. Nato je obvestil notranje ministrstvo. Iz tega nas je obiskal g. Dušan Fatur. Po pregledu dokumentacije in po dodatni razlagi je izjavil: "Kristalno jasno je, da imate prav, toda ne morem vam zagotoviti, da boste uspeli." (glej Istrske teme št. 2) Dodal je še: "Starman je moj prijatelj, ne bom se vtikal v to zadevo. Sem član komisije, ki se ukvarja z vprašanjem razmejitve med Slovenijo in Hrvaško. Ob neki priložnosti so Hrvatje predlagali, naj bi jim Slovenija prepustila Brič v zameno za kako drugo protiuslugo. Na ta predlog nismo pristali. To je motiv, da sem prišel pogledat, kako je s Bričem."Ob koncu obiska nas je opozoril: "Tudi Tolstoj (angleški oficir ruskega porekla) je imel prav in to je tudi javno povedal in napisal. Toda ta prav ni bil v čast nadrejenim, zato so ga kaznovali."

Istrski motivi, foto: L. D., 1997

S predsednikom agrarne skupnosti Frančiškom Odebom sva opozorilo dobro razumela, toda upala sva, da ima Slovenska ljudska stranka dovolj moči in volje, da nam pomaga pri rešitvi tega problema v skladu z zakoni naravnega prava.

Obrnila sva se na ministra za pravosodje... in poskrbeli smo tudi, da je bil problem predstavljen v državnem zboru kot poslansko vprašanje. Nanj nam je odgovorilo Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Tu pa se je vse ustavilo. Ničesar se ne dogaja v pozitivni smeri. Dne 1. septembra sem na okrogli mizi v Izoli gospodu Cirilu Smrkolju zastavil tole vprašanje: "Dogaja se, da našo najboljšo zemljo prodajajo tujcem namesto da bi jo vrnili tistim domačinom, ki jim je bila nezakonito odvzeta. Kaj lahko pričakujemo od take usmeritve?" Odgovoril je: "Težko je vračati zemljo v kompleksih, pa tudi težko je dobiti nadomestno zemljo za vračilo. Marsikje je zemlja opuščena. Bolje je, da jo prodamo tujcu za golf, kot pa da se zaraste." Ta odgovor me je razočaral. Razlaščenci iz Koštabone in Puč smo računali, da bomo, ko nam bo vrnjeno 282 hektarov zemlje, šli v medsebojno zamenjavo, da bomo tako imeli večje obdelovalne površine, da bomo modernizirali naše kmetijstvo. Naša želja in namen sta, da imamo na svoji zemlji delo in kruh, kakor so to imeli naši predniki stoletja pred nami. Pri tem smo pričakovali tudi vsestransko pomoč organizacij, ki se ukvarjajo z razvojem podeželja.

Sedanji inicialni razvojni načrt ni v skladu z voljo in interesi avtohtonega prebivalstva v Slovenski Istri. V njem je veliko pranja možganov, ki ima za cilj, da bi nas prepričali v pravilnost ukrepov, ki so pa v resnici pot v nacionalni in državni samomor.

Mnogi smo vedno bolj razočarani nad lastno državo. Pred kratkim sem se pogovarjal z nekim sovaščanom. Ta me je presenetil s svojim stališčem. "Prišel sem do zaključka, da bi bilo bolje, če bi bila Slovenska Istra priključena k Italiji." To je izjavil človek, ki je bil navdušen nad osamosvojitvijo Slovenije. V nevarnosti smo, da se bo ta usmeritev širila. Multikulturnost, ki se jo danes propagira, utegni biti tudi korak v smeri izgube lastne identitete.

V Padni se je naselilo več muslimanskih družin. Te se ne vključujejo v življenje ostalih sovaščanov. Oni so svet zase, živijo v svojem getu. Pred kratkim mi je nekdo povedal zanimivo novico (Padna spada pod župnijo Krkavče): "V Padni smo se z vaščani dogovorili, da prodamo sosedom staro župnišče, ker ni v programu, da bi še kdaj služilo svojemu prvotnemu namenu. Z izkupičkom naj bi popravili cerkev." Toda javilo se je več interesentov, ki so se med seboj sprli. Spor je rešil gospod škof z odlokom, da se župnišče ne proda. Nato se je javil eden tam bivajočih Muslimanov in zaprosil, naj zgradbo prodajo njemu. Izjavil je, da je pripravljan plačati višjo ceno kot kdorkoli drugi. Na vprašanje, zakaj tako, je odgovoril: "Mi Muslimani imamo namen kupiti vse, kar je naprodaj v Padni. Ko bomo večina, bomo tu zgradili đamijo. Zahtevali bomo svoje šole in razvijali bomo svojo kulturo. Tu nameravamo ustanoviti muslimanski center za Istro."

Novi lastnik na Briču je na kompleksu zaposlil dvajset Albancev in jih tam tudi namestil. Če bo ta prodaja obveljala, bomo imeli na Briču prvo vas v Slovenski Istri, v kateri ne bo nobenega Slovenca.

Ta usmeritev nas vodi s hitrimi koraki k cilju, kakršnega so že dosegli avtohtoni prebivalci otokov Palma de Mallorca.

Iz povedanega se mi ponuja spoznanje, da je tudi Slovenska ljudska stranka postala marioneta in da jo imajo tisti, ki nepošteno vladajo Sloveniji, vedno bolj trdno na svojih nitih.

Gospod Marjan Podobnik, predsednik Slovenske ljudske stranke in podpredsednik slovenske vlade, lepo vas prosim, prekinite te niti, zaustavite to karavano, ki vleče naš narod v dokončno izgubo suverenosti, v stanje, ko ne bomo več lastniki naše imovine in stanje, ko ne bomo mogli več svobodno odločali o svoji usodi!

(Odgovora na pismo, poslano v septembru, do danes ni bilo. - Op. ur.)

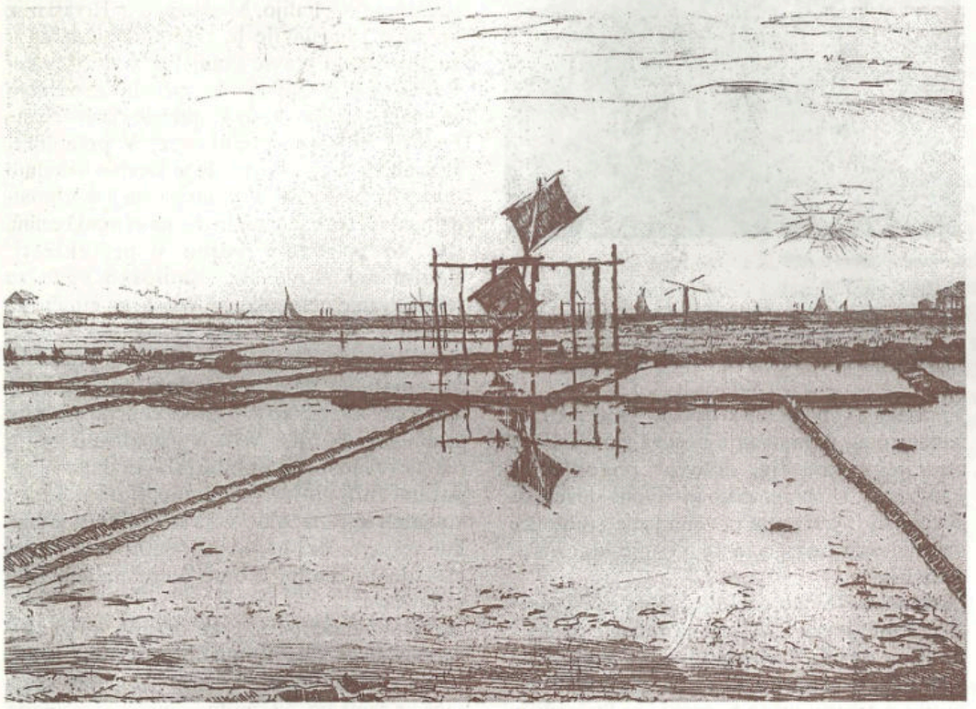
Mira Cencič

TIGR IN SLOVENSKO ETNIČNO OZEMLJE

(Nagovor ob predstavitvi knjige)

Zgodovina je učiteljica življenja, kadar je resnična. Če narod nima resnične zgodovine, se ne more iz nje ničesar naučiti. Upam, da bo ta delček težke in krvave slovenske zgodovine prispeval k osvetlitvi temnih lis polpreteklosti in vzpodbudil k razmišljanju o logično neskladnih dejstvih. Slovenci smo narod, ki se je prvi v Evropi organizirano uprl fašizmu in se vključil v obrambo na samih začetkih svetovne vojne. Slovenci pa smo tudi edini, ki smo po tigrovskem in partizanskem boju po drugi svetovni vojni kot zmagovalci izgubili del svojega čistega narodnega ozemlja, medtem ko so vsi ostali zavezniki protifašistične koalicije z mnogo manjšimi žrtvami dobili celo vsa narodnostno mešana ozemlja. Danes smo edina država, ki se ji postavljajo posebni pogoji za povezovanje z Evropo.

Božidar Jakac: Sv. Lucija, 1955

Kot je razvidno že iz naslova knjige, je v motrišču pozornosti narodnoobrambna organizacija TIGR. Za proučevanje tega posebnega fenomena me je pridobil zdaj že pokojni tigrovec Anton Rutar z iskreno prošnjo: "Naredite vendar nekaj, da ne bodo pozabljeni ti naši zlati fantje!" Zagrizla sem se v njegovo zbrano gradivo, poiskala obstoječo literaturo, obiskala še živeče tigrovce in njihove svojce, da bi nastala zaokrožena celota takratnih razmer in časa.

Knjiga podrobno obravnava delovanje TIGRa na Krasu in na Vipavskem. Splošne razmere pa veljajo za celotno Julijsko krajino in jih je mogoče posplošiti. V njej so predstavljene razmere na Primorskem pred italijansko okupacijo in po njej, primorski odpor proti nasilnemu raznarodovanju, medvojno vlogo Tigra in položaj tigrovcev po njej ter povojne in sedanje razmere pri Slovencih v zamejstvu. Vse delovanje je celovit proces v vzročno-posledičnih zvezah, ki je zrcalo slabosti in hib današnjega časa.

Tista poglavja, ki predstavljajo Italijane kot naše mejaše in okupatorje, na konkretnih primerih kažejo, da so italijanske težnje in želje po raznarodovanju našega primorskega slovenskega življa permanentne. Raznarodovanje je bilo pod fašizmom, pred njim in se nadaljuje tudi danes. Je drugačno, bolj prefinjeno, a učinkovito. Vse, kar je fašizem dosegel, od spremembe priimkov do spremembe krajevnih imen, velja na ozemlju pod Italijo še danes. Raznarodovalne razmere in fašistični pritisk je spodbudil spontan odpor, iz katerega se je razvilo organizirano narodnorevolucionarno gibanje Tigr. V njem ni imela nobena stranka primata in nobena ideologija se ga ni prisvojila. Bil je odpor vsega naroda ne glede na ideološko pripadnost, zajel je vse domoljube od komunistov do duhovnikov. Med vojno so Tigrovci svoj boj nadaljevali v NOB, kar je razumljivo in normalno, saj so NOB jemali dobesedno. Bili so prvi partizani, prvi so začeli oboroženi boj.

Moč in množičnost nadstrankarske narodnoobrambne organizacije se kaže pred vojno in med vojno v naslednjih dejstvih. Odpor v vsej Julijski krajini je bil spontan. Začel se je s priključitvijo. Organizirane oblike je opaziti leta 1924, ko so se začele organizirati trojke, celice in zaupniki. Celotno uporno območje se je povezalo v srenje in delovalo pod vodstvom dveh centralnih odborov, ki sta se povezala na nanoškem sestanku leta 1927. Okrog leta 1930 je zabeleženih na področju Krasa in Vipavske doline 127 krajev in znanih je 265 imen organiziranih upornikov.

Po letu 1930 je gibanje vodil ilegalni odbor iz Ljubljane. Povezovanje celotnega območja je potekalo preko organiziranih sestankov, stalnih tigrovskih postojank in številnih kurirskih poti vzdolž celotne italijansko-jugoslovanske meje. Cilj organizacije je bil preprečiti narodni genocid v Julijski krajini in doseči priključitev Primorske k matičnemu slovenskemu narodu. Delovanje je bilo mnogovrstno. Poglavitne aktivnosti so bile vezane na ohranitev narodne zavesti in odpor proti fašizmu, kar so uresničevali z izdajanjem tigrovskih glasil Borba in Svoboda, tihotapljenjem slovenske literature čez mejo, trosenjem letakov, pisanjem gesel itd.

Opozarjali so oblasti na obstoj slovenskega naroda in na krivice z razobešanjem slovenskih in snemanjem italijanskih zastav, s kresovi in eksplozijami, pošiljanjem grozilnih pisem fašističnim skrajnežem, požigom otroških vrtcev in šol in v izjemnih primerih s strelnim orožjem. Preko lista so obveščali sonarodnjake v matični domovini in svetovno javnost o krivicah, popolnem uničevanju narodnih pravic v Julijski krajini. Ob pripravah imperialističnih sil na osvajalno vojno in ob samem začetku njihovega prodiranja se je organizacija povezala s tedaj edinimi resnimi nasprotniki fašizma, Angleži in Francozi, in obveščala te zaveznike o vojaških skrivnostih. Povezala se je tudi z vodstvom KPI v emigraciji in širila protifašistični tisk po Italiji.

Prva je začela s sabotažnimi akcijami v Avstriji in Italiji, da bi pomagala pri zaustavljanju osvajalnega prodiranja. Pripravljali so se organizacijsko in vojaško za splošni upor v pričakovanem napadu na Jugoslavijo. Zbirali so orožje, se urili v rokovanju in se dobro povezali. Ob napadu na Jugoslavijo so organizirali Soško legijo, enoto 2000 - 3000 prostovoljcev, večinoma Primorcev, ki se je v enem dnevu pripravila v bran proti napadalcu. Ob razsulu Jugoslavije so po tragični smrti njihovega vojaškega vodje, Danila Zelena, ki je prvi padel 13. maja v oboroženem spopadu z okupatorjem, organizirali prvo partizansko četo, Ribniško četo. Že maja 1941 so zbirali po Afriki italijanske vojake slovenske narodnosti po angleških ujetniških taboriščih in jih moralno in vojaško pripravljali za prostovoljni boj proti fašističnim osvajalcem. Vse to dokazuje, da je bil slovenski narod sposoben upreti se okupatorju na narodnem konsenzu in ne nujno na strankarskem. Zgodovinarjem in politikom prepuščam odgovor na vprašanja, zakaj ni bila v OF povabljena tigrovska organizacija, ampak le tigrovci kot posamezniki. Zakaj preživeli voditelji niso sodelovali na mirovnih pogajanjih o delitvi Evrope po končani vojni? Zakaj niso bili tigrovci priznani kot prvi protifašistični borci? In zakaj si danes nekatere organizirane strukture prizadevajo razvrednotiti ta narodnoobrambni boj z etiketo terorizma? V nekaj besedah poglejmo nekatere sklepne sinteze, ki so vsebovane v delu.

Boleče izstopa vprašanje postopnega izgubljanja slovenske zemlje po drugi svetovni vojni. Danes, ko se nam čas odmika in presojamo vzroke, vidimo, da je bila naša zemlja tržno blago za urejanje odnosov med velikimi in žrtev prevladovanja strankarskih interesov nad nacionalnimi pri takrat vladajočih silah. Stvarno lahko ocenimo, koliko nas je stalo bratenje s Stalinom in prevzemanje stalinističnih metod. Kaj pa danes? Kaj bo pokazal čas, ko postane zaslonka ozadja transparentna? Ali gre res za zgodovinsko nujo ali za interese drugih držav ali za interes strank ali za nagon narodnega samouničenja?

Dejstva dokazujejo, da nas strankarski interesi nad nacionalnimi uničujejo kot narod, mečejo nas na kolena, postavljajo za plen tujcem, zemlje lačnim. To, kar se je dogajalo med vojno in po vojni, se nadaljuje danes. Ne zavedamo se, da stranke hitro pridobijo oblast in jo hitro izgubijo, še hitreje se menjavajo njihovi

poglavarji, a kadar izgubimo zemljo, je izgubljena. Izgubljena za vedno.

Brez fobij, objektivno, razmere kažejo na stalno ogroženost slovenskega naroda na zapadni meji ter na vlogo narodnih idealov za ohranjanje samobitnosti. To se izraža zlasti v večstoletni nepremakljivi etnični meji do sedanjih časov. Danes pa ne vemo, kaj bi s svojo samostojnostjo. Na svoji zemlji, v svoji državi ponižujemo svoj jezik, svojo kulturo in naša šola ne pozna domovinske vzgoje. Nekatere primorske strukture strašijo s slovenskim centralizmom, se bojijo Ljubljane in vidijo bodočnost na zahodu v naivnih in utopičnih konstruktih sožitja. Italijanska oblast se poteguje za nekaj starih hiš na slovenski obali, hoče privilegije nad slovensko zemljo, naša oblast pristaja, popušča ne da bi postavila vprašanje, kje je naše morje, ne da bi s prstom pokazala na komplekse zemlje tako imenovane jusovske lastnine avtohtonih slovenskih prebivalcev, ki jim je bila odvzeta za gradnjo naselij istrskim izseljencem, kar ima za naravno posledico popolno italijansko prevlado in izgubo lokalne oblasti in delovnih mest za domače slovenske prebivalce. Onstran meje se tiho in vztrajno pogreza naša manjšina brez zaščitnega zakona in brez prave podpore matičnega naroda. Pri nas pa narašča priviligirana italijanska in veča se njen priviligirani položaj. Vse to in še več nas opozarja, da je vendarle že čas presojati po dejstvih in se odločati glede na dano stvarnost. Naša naivnost in utopičnost je imela v nacionalni zgodovini že dovolj visoko ceno.

Proletarski internacionalizem, multikulturnost in sožitje med narodi so ideali, ki jih je mogoče uresničevati v določenih stvarnih pogojih, kjer se za njihovo udejanjenje borijo vsi prizadeti, ne le eden. Težko si je predstavljati sožitje med volkom in jagnjetom. Varovanje svojega jezika, svoje kulture, zemlje ni ne fobija in ne nacionalizem. Nacionalizem pri Slovencih, v tistem negativnem smislu, sploh ni mogoč. Mogoč je le patriotizem, ki nas varuje, da preživimo na svoji zemlji in da kljubujemo ogroženosti, ki je prisotna skozi vso zgodovino. To kratko obdobje velike in tragične slovenske zgodovine kaže na moč in vlogo idealov. Najprej kot moč pri obstoju manjšinskega naroda med večinskim. V organiziranju narodnoobrambnega odpora, trdoživosti organizacije, pripravljenosti na žrtve, kljubovanje zaporom, množičnim aretacijam, dvema procesoma s smrtnimi obsodbami, stalnemu prežanju policije, je organizacija delovala skoraj 20 let. Ideja neodvisnosti je živela naprej še potem, ko so bili tigrovski voditelji mrtvi, fizično ali duhovno ujeti. Udejanjala se je v angleških vojnih taboriščih po Afriki, odborih OF in partizanskih četah. Duhovna veličina tigrovskih idej je vodila ljudi spontano v obrambo tega, kar je naše, slovensko. Primorci so sledili tistemu, ki je idejo oznanjal in se množično vključevali v partizane. Tigrovsko geslo "smrt fašizmu - svoboda narodu" je ves čas vzpodbujala partizanski boj. Tudi brezobziren povojni čas, preganjanje in zapostavljanje tigrovcev, ni omadeževal čiste domoljubne ideje. Nekateri so bili razočarani in se ogroženi izselili, mnogi v Italijo pod oblast, proti kateri so se tako srdito borili. Kjerkoli so bili, so ostali zvesti narodnjaki. Tisti, ki so živeli na obrobju, so se v sklopu manjšine z vsem čarom borili za njene pravice in za njen obstoj. Žal ne več enotni. Edinost je bila preteklost. Tistim, ki to ni bilo dano, so se v domačo zemljo vračali s svojimi posmrtnimi ostanki.

Ko pa padejo ideali in se dvignejo idoli in se goji kult osebnosti, so pozabljene vrednote, tudi tiste, zavoljo katerih so bila žrtvovana življenja. Ohromi se sposobnost vrednostnega presojanja. Človek se prepusti vodstvu nekoga, ki ga krmari. Ne ve, kam ga pelje, a mu nekritično sledi, kar vodi v množično manipulacijo. Ko pa padejo idoli, nastane praznina, razočaranje in dezorientacija. Narod brez idealov je mrtev, ravnodušen, nima moči in volje, da bi nosil glavo pokonci, da bi sprejel lastno usodo v svoje roke. Na svoji zemlji smo, svoji gospodarji. A ne zmoremo si dobro gospodariti. Potrebujemo tigrovski duh in tigrovsko moč, ki bi nas združila v prizadevanjih za srečno Slovenijo. Strankarski in ideološki interesi nad narodnimi so bili in so naša poguba. Če bomo hoteli kot narod preživeti, je potrebna EDINOST. To je glavno sporočilo knjige.

Istrski motivi, foto L. D., 1998

Duša Krnel-Umek

SLOVENSKO ETNIČNO OZEMLJE IN ETNOLOGIJA

Vprašanja, ki bodo obravnavana v sestavku, se nanašajo na pojmovanje obsega slovenskega etničnega ozemlja, državne pogodbe in sporazume, ki obravnavajo avtohtone slovenske skupnosti izven meja in zanimanje etnološke vede za ohranjanje in razvijanje etnološke dediščine.

Slovensko etnično ozemlje, ki ga naseljujejo avtohtoni Slovenci obsega na zahodu, danes v Italiji v deželi Furlanija-Juliska krajina tri pokrajine: Videmsko, Goriško in Tržaško. Na severu v Avstriji južno Koroško, na Štajerskem radgonski trikot. Na vzhodu na Madžarskem Slovensko Porabje. Meja na jugu je z novonastalo državo Hrvaško še v fazi označevanja. Avtohtoni Slovenci so naseljeni, v posameznih delih Istre na območju nekdanje avstrijske Istre ter v Kvarnerju, Gorskem kotarju, na območju Varaždina in Čakovca.

Slovenci naseljujejo prostor, kjer se v Evropi stikajo tri velike nacionalne skupine: romanska, germanska in slovanska. Ta prostor je pokrajinsko in kulturno raznolik in se po etnoloških kriterijih deli na alpski, panonski, sredozemski in osrednjeslovenski.

Vprašanje celovitosti slovenskega etničnega prostora, kjer prebiva avtohtona narodna skupnost znotraj in izven državnih meja, je v tesni povezavi z oblikovanjem slovenskega državnega prostora. Po drugi svetovni vojni so se državne meje tedanje Jugoslavije na zahodu, severu in vzhodu oblikovale na podlagi avstrijske državne pogodbe in mirovnih pogodb z Italijo in Madžarsko. Za raziskovanje etnične meje na jugu s Hrvaško zaradi življenja v isti državi, ki ni reševala nacionalnega vprašanja, v političnih pa tudi v znanstvenih krogih ni bilo dovolj zanimanja. Meja se zato ni v celoti oblikovala po zgodovinskih in narodnih kriterijih. Pogodbe so vključevale določila o ozemeljski, nacionalni, jezikovni in kulturni zaščiti slovenskih narodnih skupnosti v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Neizvajanje določil pogodb v Italiji in Avstriji je bilo zlasti takoj po drugi svetovni vojni predmet obravnav v slovenski znanstveni literaturi, ki je obravnavala tudi stanje slovenskih narodnih skupnosti zunaj državnih meja. Skrb za slovenske narodne skupnosti pa naj bi bila ob vse večjem povezovanju v Evropi ena od temeljnih nalog slovenske zunanje politike pri stikih s sosednjimi državami in z Evropsko unijo. Pri tem je potrebno uveljaviti načelo reciprotitete.

Država Slovenija je nasledila državne pogodbe in sprejela tudi sporazume o kulturnem sodelovanju z Italijo, Madžarsko in Hrvaško iz prejšnje Jugoslavije in sklenila sporazum o zagotavljanju pravic manjšine z Madžarsko. Ratificirala je Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin, ki so jo sprejele članice Sveta Evrope in druge podpisnice. V preambuli konvencije je navedeno, da je varstvo narodnih manjšin bistvenega pomena za stabilnost, demokratičnost, varnost in mir na evropski celini, kar so pokazale vojne v preteklosti. Zanimanje slovenske etnološke vede za raziskovanje celotnega slovenskega etničnega ozemlja, je bilo doslej vključeno v delo posameznikov in njihovih delovnih področij. Sistematično delo na podlagi dolgoročnih usmeritev za celotno slovensko etnično ozemlje pa etnologe še čaka. Veda je v predmetu svojih raziskav dosedaj poudarjala raziskovanje posameznih slojev, geografskih območij in kulturnih sestavin. Slovenska etnološka dediščina kot sestavni del narodne identitete na vsem etničnem ozemlju je zato potrebna temeljite obravnave.

Razvite zahodnoevropske države, ki so si v zgodovini dalj časa izgrajevale nacionalne države in nacionalno identiteto tudi v Evropski uniji tega ne zanikajo. Nasprotno vprašanje razmerja med nacionalnim in nadnacionalnim ostaja odprto. Harmonizacija zato ne pomeni poenotenja, ker bi pomenila izgubo identitete. Zlasti s psihološkega vidika ne bi bilo ustrezno, ker je v novejših raziskavah ugotovljeno, da se pojavljajo psihične motnje, ko je materin jezik ogrožen. Konvencija Sveta Evrope tako pogodbenice obvezuje, da omogočajo narodnim manjšinam ohranjanje svoje kulture in identitete z bistvenimi sestavinami, ki so jezik, tradicija, vera in kulturna dediščina. Matična država ima za eno od prioritetnih nalog, da se posveti razvijanju narodne skupnosti na vsem svojem etničnem ozemlju.

Opomba:
Pričujoči tekst je povzetek uvodnega referata na posvetu Etnološko delo Slovencev v Avstriji, Italiji, na Madžarskem in Hrvaškem, ki je bil v Ljubljani 15. in 16. oktobra 1998.

Pina Pištan

ISTRA POD AVSTRO-OGRSKO OBLASTJO

V času avstro-ogrske oblasti so v Istri živeli Hrvati, Slovenci in Italijani. Avstro-Ogrska je odigrala pomembno vlogo pri ustanavljanju šol. Leta 1774 je bila uzakonjena "Splošna šolska uredba". Določala je podrobnejšo organizacijo osnovnega šolstva. V vsaki deželi naj bi se po tej uredbi ustanovila po ena normalka (štirirazrednica), v večjih mestih in pri samostanih naj bi se ustanovile glavne šole, v manjših mestih, trgih in župnijah na podeželju pa trivialke (enorazrednice). Šolska obveznost je zajemala otroke stare od šestega do dvanajstega leta. Avstrijci so se zavedali, da bi bila uvedba nemščine kot učnega jezika v šole že vnaprej obsojena na neuspeh, zato so dopuščali možnost uporabe materinščine. V prve razrede so uvedli nemščino kot učni predmet, v višje razrede glavnih šol in normalk pa kot učni jezik. Šolanje v materinščini so dopuščali zato, da bi prebivalstvo lažje ponemčili. In prav naloga trivialk je bila otroke postopoma naučiti nemščine.

Trivialke so bile ustanovljene tudi v Slovenski Istri (leta 1819 v Ospu, leta 1820 v Dekanih, 1821 v Kortah). V šolskem letu 1864/65 je imel koprski okraj 21 šol s slovenskim učnim jezikom. S podržavljanjem šol (1868/69) so učni jezik šol določale posamezne občine po lastni uvidevnosti in potrebah. Koprski okraj je imel leta 1896 dvainštirideset ljudskih šol (20 slovenskih, 8 hrvaških, 10 italijanskih), med njimi tudi dvojezične (3 hrvaško-italijanske, 1 slovensko-italijansko). Poleg tega je bilo v Kopru leta 1875 ustanovljeno učiteljišče, ki je bilo v bistvu trojezično (slovensko, hrvaško in italijansko). Leta 1676 je bila ustanovljena italijanska gimnazija, od leta 1872 do 1875 je delovalo italijansko učiteljišče, ki je do leta 1909 delovalo kot oddelek trojezičnega učiteljišča (italijanski, slovenski in hrvaški dijaki so imeli skupne predmete v nemščini). Italijanske šole so bile ustanovljene tudi v Izoli (pred letom 1875 dve ljudski šoli, delovala je tudi poklicna šola za vajence - ribiče), Piranu (leta 1896 glavna ljudska šola, leta 1898 mestna šola za učenke, od leta 1903 do 1907 šola za solinarje), Luciji, Sečovljah in Strunjanu.

Čeprav so imeli narodi pravico šolati se v materinem jeziku, je bilo nekoliko drugače z uporabo jezika v uradih, na sodiščih. Že leta 1915 je postal uradni jezik Istre italijanščina, saj so imeli oblast v svojih rokah Italijani. Kmalu so si pričeli prizadevati, da bi iz vseh uradov in sodišč ter šol izpodrinili slovanske jezike.

Obdobje vladanja Avstro-Ogrske je bilo označeno tudi s prebujanjem narodne zavesti. Mržnja, ki je nastajala med vladajočim družbenim razredom, predstavniki so bili v večini italijanski veleposestniki, in podrejenim družbenim razredom, predstavljalo ga je slovensko prebivalstvo, je kmalu prerasla v mržnjo med narodoma.

Že v revolucionarnem letu 1848 je bilo zaslediti navdušenje Italijanov v Istri za priključitev Istre k združeni Italiji. Tako se je pojavilo prvo šovinistično gibanje, uperjeno proti slovanskemu prebivalstvu. Italijani so že med leti 1843 in 1859 razpravljali o uvedbi italijanščine kot edinega učnega jezika v šolah. Vsa prizadevanja slovanskih narodov za uvedbo materinščine v šole, urade itd., so pojasnjevali kot napad na italijanski narod.

Na temeljih šovinizma je kasneje zrastel iredentizem. Iredentisti so si prizadevali za priključitev Istre k Italiji. Sklicevali so se na romansko kulturo in skušali prikriti slovansko. Želeli so čimprej asimilirati slovansko prebivalstvo, poitalijančiti ga. Iredentistično gibanje sta pospešili dve italijansko-avstrijski vojni, leta 1859 in 1866, ki sta Avstro-Ogrsko močno oslabili. Iredentisti so ustanavljali svoja društva z namenom, da bi širila italijansko šolstvo. Prvo tako društvo je bilo ustanovljeno leta 1886 z imenom Pro Patria. Zaradi očitne iredentistične težnje so ga avstrijske oblasti kmalu razpustile. Leta 1891 pa so ustanovili društvo pod imenom Lega nazionale, ki je imela svoje podružnice tudi pri nas. Lega nazionale je ustanavljala italijanske šole in vrtce tudi v povsem neitalijanskem okolju: 1892 v Kolombanu, 1905 v Krkavčah, ter prepričevala starše, da njihovi otroci materni jezik že obvladajo, zaradi komuniciranja naj se učijo italijansko.

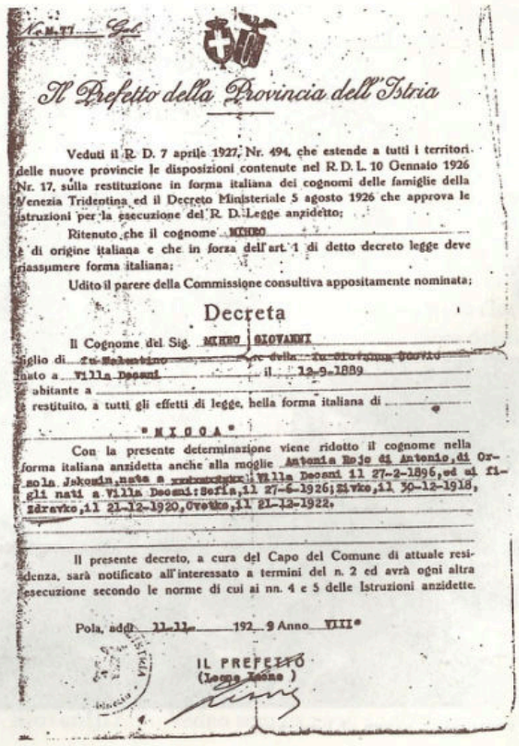
Ustanavljanje povsem italijanskih šol v slovanskem okolju ni bi edini ukrep poitalijančevanbja. Drugi očiten ukrep je bila reorganizacija istrskih občin leta 1868. Število občin se je zmanjšalo od 138 na 50 in so imele sedež v večjih središčih. Ta središča so bila skoraj povsem italijanska. Kot odgovor na težnje iredentistov je sledila leta 1893 ustanovitev zasebne osnovne šole pod okriljem Ciril-Metodove družbe. Iredentizem, ki se je vse bolj krepil, je postal temelj fašizma, ki se je pojavil leta 1918 in prišel na oblast leta 1922.

Razvoj fašizma

Konec prve svetovne vojne je pomenil konec avstro-ogrske oblasti v Istri. Od leta 1918 vse do leta 1943 je Istra pripadala Italiji. To obdobje je bilo označeno s fašističnimi raznarodovalnimi težnjami. Fašisti so svoje gibanje označevali kot revolucionarno gibanje, prežeto z idejami o domovini, socialnemu sožitju med delom in kapitalom, o veri in družini. V resnici je bilo fašistično gibanje polno nasilja, težilo je po ohranitvi kapitala in zemljiških veleposestnikov. Nasilje je izvajala vojaška fašistična organizacija (škvadroni). Da je bilo fašistično gibanje uperjeno proti slovenskemu narodnemu gibanju in prebivalstvu, kažejo dejanja fašistov: požig Narodnega doma leta 1920 v Trstu, ropanje slovenskih trgovin, bank, odvetniških pisarn, napad sedeža slovenskega glasila leta 1921 v Trstu, napad piranske, izolske in koprske delavske zbornice. Zlasti leto 1921, ko so bile volitve v rimsko zbornico, je bilo označeno z vrsto napadov fašističnih škvadronov na volišča, z zažiganjem, preiskovanjem in zapiranjem osumljenecev: Marežganski upor, pustošenje po Svetem Petru, napad na volišče v Izoli. Fašisti so postopoma uresničevali svoj namen: 1. Že pred 2. svetovno vojno je rimska ustanova Societa di geografia pričela pripravljalti italijanska imena za slovenske kraje. 2. Leta 1922/23 so odstranili sodnike, ki niso znali italijansko, na sodiščih pa so dovoljevali le rabo italijanščine. Prepovedali so slovenske pesmi. 3. Leta 1923 je bil z Gentillejevo šolsko reformo predpisan za šole učni jezik italijanščina. Ta reforma je konce leta 1928 dopuščala dodatni pouk v slovenskem in hrvaškem jeziku, kar se v praksi ni uresničevalo. Po tem letu v Sl. Istri ni bilo več nobene slovenske šole.

Proti fašističnemu nasilju je delovala protifašistična narodna organizacija Borba na Tržaškem. Fašisti so na njeno dejavnost odgovarjali z obsoddbami udeležencev na smrt, zapiranjem in mučenjem, iz leta 1930 se spomnimo mučilnice v Semedeli.

(Odlomek iz diplomske naloge s skrajšanim naslovom NAČRTOVANJE JEZIKOVNE VZGOJE MATERINŠČINE na Višji vzgojiteljski šoli v Ljubljani leta 1989)

Il Prefetto della Provincia dell'Istria

Veduti il R. D. 7 aprile 1927, Nr. 494, che estende a tutti i territori delle nuove provincie le disposizioni contenute nel R.D.L. 10 Gennaio 1926 Nr. 17, sulla restituzione in forma italiana dei cognomi delle famiglie della Venezia Tridentina ed il Decreto Ministeriale 5 agosto 1926 che approva le istruzioni per la esecuzione del R. D. Legge anzidetto;

Ritenuto che il cognome MIHEC è di origine italiana e che in forza dell'art. 1 di detto decreto legge deve riassumere forma italiana;

Udito il parere della Commissione consultiva appositamente nominata;

Decreta

Il Cognome del Sig. MIHEC | GIOVANNI
figlio di fu Matteo, e fu Orsolina Pavlin
nato a Villa Decani il 12-9-1889
abitante a
restituito, a tutti gli effetti di legge, nella forma italiana di

"MIGOA"

Con la presente determinazione viene ridotto il cognome nella forma italiana anzidetta anche alla moglie Antonia Boje di Antonio, di Orsola Jakomin, nata a Villa Decani il 27-2-1896, ed ai figli nati a Villa Decani: Sofia, il 27-6-1926; Silvko, il 30-12-1918, Zdravko, il 21-12-1920, Cvetko, il 21-12-1922.

Il presente decreto, a cura del Capo del Comune di attuale residenza, sarà notificato all'interessato a termini del n. 2 ed avrà ogni altra esecuzione secondo le norme di cui ai nn. 4 e 5 delle Istruzioni anzidette.

Pola, addì 11-11- 192 9 Anno VII°

IL PREFETTO
(Luigo Zanon)

Kopija odločbe o spremembi priimka Mihec v italijansko obliko, last Zdravka Mihca

Leda Dobrinja

MIRO TOMŠIČ IN NJEGOVA ISTRSKA KLET

Pomjan je geometrična sredina Slovenske Istre. S planote se razteza prekrasen razgled na morje in šavrinske hribe. V vasi z ohranjenim vaškim arhitekturnim jedrom in živim družabenim življenjem živi več uspešnih podjetnikov. Danes bomo spoznali Mira Tomšiča in njegov gostinsko-turistični projekt. Domačini in gostje ga poznajo kot gostilničarja s pristno istrsko ponudbo in človeka, ki se vključuje v razvojni utrip istrskega podeželja. Svojo idejo je začel uresničevati v opuščeni šoli pod starimi topoli.

Na koncu ali začetku vasi, odvisno od tega, s katere smeri stopimo v vas, za cerkvijo in tik ob pokopališču, se med topoli skriva po vojni zgrajena pritlična stavba. Njeno neosebnost popravljajo s kamnom obložen portal, mize s klopmi, letni bife ter urejeno plesišče. Vstopimo v stavbo in že smo v prvi halici. Domačnost že takoj ob stopu doda soba z lesenim šankom in improvizirano istrsko streho nad njim. Skozi obokana vrata pa vstopimo v osrednjo gostinsko sobo. Če smo skupina, ki želi poseben prostor, nas bosta Miro ali žena Smiljana popeljala v zadnji ločeni del gostilne. Sicer se ustavimo v glavni in najlepši dvorani. Sredino krasita restavrirani kmečki voz s sodčkoma in razkošno oljčno deblo, okrog katerega so razporejene mize. Nad njimi iz naravnih materialov spleteni senčniki, po stenah kmečki pripomočki in orodje. Ob najbolj izpostavljeni steni krušna peč z ognjiščem in napo. Ko zagori ogenj, je toploti dodana toplina. Če zadiši po domači hrani, je ugodju dodano zadovoljstvo. Ko pa zaigra šavrinska pesem, obiskovalce zanese v zanosu, ki ga z razumom ne razložimo.

Kratka predstavitev: Miro Tomšič uresničuje svoj poslovni projekt na Pomjanu od leta 1987. Po poklicu je strojni inženir iz Kopra. Starši so se, ko je imel Miro dve leti, iz pivške doline preselili na Badiho in nato v Semedelo. Mirko je zapustil svoj poklic pomorščaka in od leta 1987 vso energijo vlaga v svoj projekt na kopnem. Njegov turistični projekt izhaja iz gostilne ISTRSKA KLET na Pomjanu. Skupaj z ženo Smiljano ob pomoči sorodnikov oblikuje pristo ponudbo, tako izvorno, kot jo nekdo, ki se je rodil v družini iz podobnega okolja in dela v sredini z bogato, a komaj prebujajočo se tradicijo.

Gostje poznajo gostilno tudi po prireditvah, ki so se odigrale na vrtu. Utica za ansambel ob okroglem plesišču, letna kuhinja z bifejem, z debelih hlodov grobo stesane mize in klopi. Krasna senca ob pogledu na južno gričevje. Odprta vina malvazije, refoška. Ob obveznem pršutu ovčji sir ob doma vloženih marancanah ali ob toplih bobićih in domači pašti, ki ji v južnejših predelih pravijo fuži. Obstoječi ponudbi dodaja novo. Ne sprašujemo ga preveč po zamisli o kleti za pokušanje avtohtonih vin. Tu pa tam se tu odvijajo pikniki. Včasih se čuje ljudska glasba. V starih časih Istranova, Pišćaci, Šavrinke. potem Deseto prase in Mia Žnidaršič. Skupini Sedem plus se pridružujejo pomjanske Temne note s črnsko glasbo. Potem šagra in srečanje zborov. Vmes svoje prireditve pripravijo mladinci. Gostinski in turistični projekt želi biti vraščan s krajem. Jemlje iz njega in mu vrača. Miro Tomšič je med pobudniki za ustanovitev Turističnega društva Pomjan, ki želi urediti in razvijati vas. Naravne danosti, izjemnmi razgled, naravo je treba skupaj s kulturno dediščino splesti v razvojno vizijo domačega prebivalstva.

V zadnjem času je Miro dodal gostinskemu delu nov program, konje. Na planoti ob poti, ki vodi iz Šmarij na Pomjan, na levi strani že nekaj časa kraške špićele zapirajo ograde iz belo pobarvanih desk in staje. Desetim konjem za ježo sta se pridružila oslica in osel. Šolo jahanja dopolnjuje ježa v ogradi in po okolici. Z namenom, da se razvija konjeniški šport in turizem, je bilo leta 1998 ustanovljeno Konjeniško športno društvo. Mirova klet pa je ob vsem tem neka stalnica. Sprejema skupine turistov, ki obiskujejo obmorske kraje. Zaenkrat, pravi Miro, se vključuje predvsem v agencijski turizem, saj hoteli želijo gosta obdržati zase. Počasi se oblikuje tudi zavest o sodelovanju turističnih ponudnikov. Tudi v konkurenci je vidna poslovna kultura. Našo specialiteto "pijani istrijan", pravi žena Smiljana, ki sem jo oblikovala na osnovi iskanja domače kuhinje in ji dodala svoje zamisli, danes pod istim imenom srečam v drugi gostilni. Kakor koli, trud, pridno delo, rojeva sadove.

Miro je v projekt vložil ogromno energije in sredstev. Pravi, da postaja rentabilen, a se šele odpira. Projekt je naložba za prihodnost. Od začetka vlaga lastna sredstva. Vključuje pa se v prizadevanje vaščanov za urejanje vasi in veliko vlaga v pritegovanje razvojnih projektov na podeželje. Miro Tomšič je primer človeka, ki ve, da so rezultati le plod dolgotrajnega truda. Je primer človeka dobre volje in vztrajnega dela.

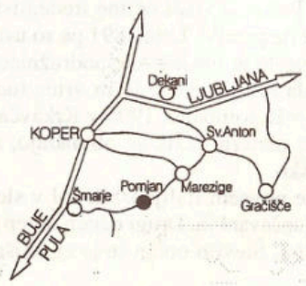

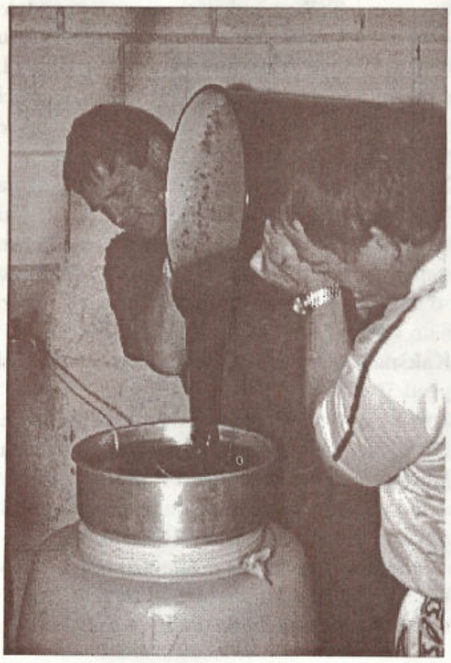
Šavrinski ples v senci topolov na vrtu ob Istrski kleti

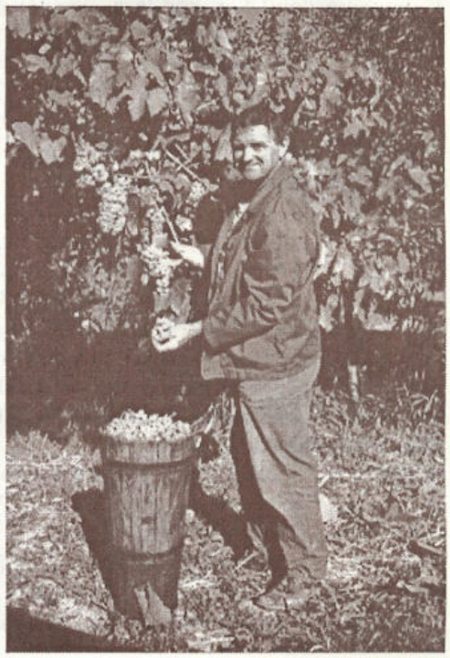

Istrska klet čaka na svoje goste

Kostantin Radoslav pri delu, foto: Dominik Bizjak, 1998

Dinko - Dominik Bizjak

KOSTANSTIN RADOSLAV - ČLOVEK ZA VSE

Malo je takih ljudi, ki so pridni, delavni, potrpežljivi, marljivi, pošteni, preprosti, skromni, a dejavni in vplivni s svojim tihim življenjem. Mednje sodi tudi Kostantin, človek za vse. Ukvarja se z vinogradništvom, oljkarstvom, čebelarstvom, igralstvom, ročnimi deli ali z rezbarstvom in kdo ve še s čim. Rodil se je 25. 4. 1947 v vasi Radoslavi pri Rokotolah nedaleč od Karojbe. Osnovno šolo je obiskoval najprej v Rokotolah nato v Karojbi. Po osnovni šoli je ostal doma, ker je moral z mamo skrbeti za družino, oče je namreč medtem umrl. Najprej se je zaposlil v Poreču v gostinstvu kot skladiščnik, nato pa na Rižanskem vodovodu kot strojnik. V Sv. Peter se je preselil leta 1973, v Sečovlje pa leta 1988. Poročil se je leta 1974 in ima dva sinova.

Kako ste preživeli otroštvo in rano mladost?

Doma je bila velika družina. Delali smo na kmetiji. S hrano ni bilo problemov, saj smo imeli dovolj zemlje. Težje je bilo priti do denarja, da bi si kupili kaj za dom in šolo. Bili so težki povojni časi. Za šolo sem se malo zanimal, raje sem gledal po drevesih, da bi našel ptičja gnezda ali da bi cepil hruško. Še zdaj se tega spominjam, ko grem mimo tistih dreves. Otroci nismo bili nikoli brez dela, zlasti poleti. Ko se je končal šolski pouk, smo morali grabiti seno, okopavati trte, fižol. Šola me res ni zanimala, raje sem gledal, kako so jemali boksit iz zemlje. Vse to sem kasneje na paši posnemal. Vse v miniaturi. Ko so delali apnenico, ko so žgali apno, sem dobro opazoval. Vsak dan, ko sem šel v šolo, sem šel naložit. Na paši sem naredil hišico, zbiral travo in jo pokrival. Jeseni sem nabiral kostanj, pekli smo gobe, koruzo, krompir. V jeseni smo pasli cele dneve, ker ni imela živina kaj delat. Vedno sem bil raztrgan, ker sem plezal po drevesih. To je bila moja strast. Plezal sem do vrha in vtikal roko v špranje, da bi se dotaknil kakega ptiča. Tudi danes čutim ljubezen do ptičev, vendar ne v kletki. Rad jih gledam na prostosti. Fazanov ni bilo veliko, je pa bilo precej zajcev in jerebic. Na jerebice smo pazili ob telefonskih žicah, ker so večkrat zadevale obnje in padle po tleh, še posebej zvečer. Če smo dobili jerebico, je bil to velik praznik - lepa omaka z njoki. Lepo je bilo, ko smo mlatili pšenico. Vina je bilo dovolj in nekateri so se ga napili. V vasi je bilo takrat zelo živo. Najbolj zanimivo je bilo lupljenje koruze, ker se je zbrala cela vas. Pripovedovali so zgodbe o štrigah in štrigonih, kako so se srečevale štrige na križiščih, kako so se ljudje ženili in podobono. Ob lupljenju koruze so ljudje tolkli lešnike in peli.

Kakšno je bilo vaše življenje po osnovni šoli?

Mladostno življenje sem imel zelo težko, lahko bi rekli grdo. Ko sem zaključeval osnovno šolo,mi je umrl oče. Bil sem najstarejši, star štirinajst let, najmlajša sestra je imela dve leti. Ni mi ostalo drugega, kot da sem prijel za plug in motiko ter koso in pomagal mami, da smo preživeli in da so ostali otroci zrastli in končali šolo. Doma ni bilo perspektive, ni bilo kaj pričakovati od kmetije. Poskusil sem se zaposliti v Poreču, precej fantov je šlo tja. Potem se je sestra poročila v Sv. Peter. Dobil sem prosto mesto na Rižanskem vodovodu v Mlinih, kjer sem delal kot strojnik na čistilni napravi Sečovlje. Leta 1973 smo se preselili v Sv. Peter. Eno leto sem bil pri sestri in hodil obdelovat zemljo v Radoslave. Po enem letu je prišla še mama in potem mlajša sestra in brat.

Kako je potekalo življenje v Sloveniji?

Pri nas v Istri oljke niso tako lepe kot tu. Zelo so mi bile všeč. Takoj sem vzel v najem državno zemljo in začel saditi oljke in jih gojiti. Potem smo sadili česen. Navajen sem bil na trte, pa sem vzel v najem vinograd in tako nadaljeval s kmetijstvom kot prej doma, le da so bili sedaj boljši rezultati.

Kaj pa čebelarstvo?

Doma sem imel par panjev. Nisem imel dovolj znanja, ker ni bilo nobenega čebelarja, ki bi me poučil. En panj sem ohranil in ga še uporabljam. Ko sem prišel sem, smo obdelovatli zemljo. Potem je prišla žena, majhni otroci. Mislil sem, da bom postal čebelar in da bom pustil kmetijstvo. Začel sem z malo panji, potem pa vse več. Kmalu sem imel 50 panjev. Vse bolj sem se navduševal nad njimi. Če enkrat začneš s čebelami, jih ne moreš več pustiti. Čebele pusti le tisti, ki misli, da bo z njimi obogatel. To je hobi, zadovoljstvo. Reči je treba: "Če letos ni bilo dobro, bo drugo leto." Čebelarji nikoli ne govorimo o slabih letinah. Čebela človeka plemeniti. To je žival, ki dela. Ko človek opazuje čebelo, postane tudi sam marljiv in se nauči ekonomičnosti. Čebela naredi za kilogram medu tudi dvajset tisoč poletov. To da človeku misliti, da je delo potrebno in da mora delati z veseljem in varčno.

Torej ste se z vinogradništvom, oljkarstvom in čebelarstvom ukvarjali že prej?

Doma smo imeli oljke, ki pa so leta 1929 zmrznile. Ljudje jih niso več obnovili, tako so šle v pozabo. Tu sem jih še posebej vzljubil. Ona je trdožova, iz suhe korenine vznikne nov poganjek, vedno znova požene.

Vaša strast je tudi rezbarstvo, petje, ljubezen do besed, starih navad...

Kot sem že omenil, me šola ni zanimala. Nikdar nisem bil brez dela. Nikoli nisem bil brez kosirja. Vedno sem ga nosil s seboj, posebno na paši in

vedno sem dobil kak kos lesa, da sem ga obdeloval. Nekoč sem za hec naredil prijatelju kljuko ali ukrivljeno palico iz lesa. Ko me je vprašal, zakaj imam kosir, sem odgovoril: "Če imaš to v žepu, vsakega premagaš. To je "štilet". Nato sem pustil, da me je premagal. Rekel sem mu, da me je premagal, ker je imel "štilet" v žepu.Delali smo palice iz drena. Prvi izdelek, ki sem ga naredil, je bil majhen leseni plug, kakršnega smo imeli doma. To je bilo v 4. razredu in plug je šel na razstavo. Zbiram tudi starinske stvari. Doma imam "pileštrin", žrmlje iz kamna za stopat koruzo, vse v miniaturi, da bi nekomu pokazal, kako, s čim smo nekoč delali.

Kako da znate toliko pesmi?Od kod ta ljubezen do besede in glasbe?

V šoli so me večkrat zafrkavali, ker sem pel stare pesmi, kot na primer pesem o murvi. Pri nas ni bilo hiše brez murve. Pel sem tudi v cerkvi. Zelo sem bil vesel, ko je Cerkev uvedla narodni jezik, ker je bila prej maša latinska in strežniki smo nekaj ropotali ne da bi vedeli, kaj to pomeni. Težko bi rekel, da me je k temu kdo vzpodbudil. Najlepše bi se zahvalil svojemu dedku, ki mi je veliko govoril o vojski, Galiciji, o pregovorih, zgodbah. Doma smo morali otroci tudi poslušati. Nikoli nismo rekli: "Ne bom, se mi ne da." Starše smo spoštovali.

Nedavno sem igral v Sv. Petru v igrici "Moja Marica se poroči". Vedno sem si to želel, a ni bilo prilike. To igrico sem sprejel v strahu. Potem sem jo parkrat prebral in je šlo. Prav v Sv. Petru so me povabili k petju, v krkavški pevski zbor, nato v Pergolo.

Kakšna se vam zdi razlika med danes in časi pred 50 leti?

Spremembe so zelo velike. Čas teče vse hitreje. Po vojni ljudje niso mogli več delati na kmetijah. Pustili so živino in orodje. Pri nas se ljudje še držijo tradicije. Tukaj pa so ljudje precej opustili navade. Ko pa je prišla televizija, se je vse spremenilo. Pravim, da je televizija preklestvo, ker se ljudje zapirajo v hiše in nimajo časa za sosede in prijatelje. V Sv. Petru so ostale mnoge navade in lepo so me sprejeli. Tu sem prebil najlepša leta življenja. Tu sem se poročil in so se mi rodili otroci. Sv. Peter je moj drugi rojstni kraj. Za god sv. Antona smo šli po vasi voščit. Trkali smo na "škura" za dobro roko, klepetali in pili. Za kmečki praznik smo okrasili vozove.

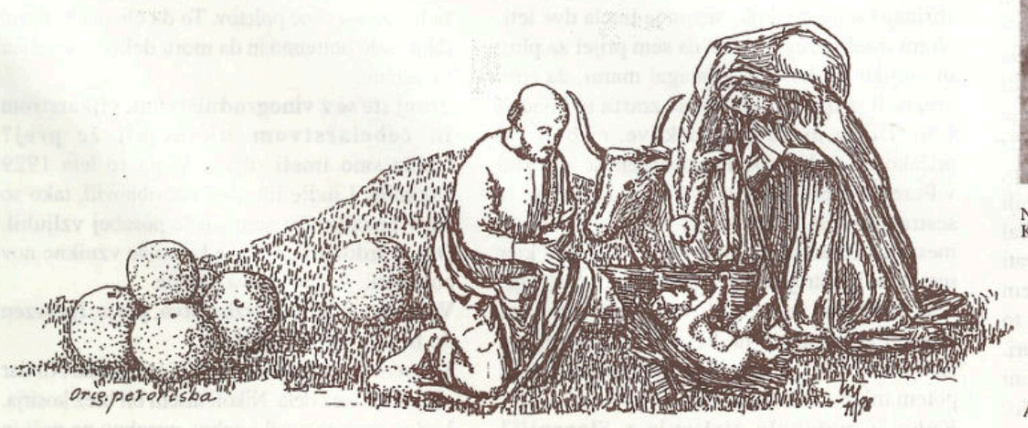
Kaj pa perspektiva Istre? Kaj bi priporočili mladim?

Bojim se za mnoge Istrane. Jaz sem posnemal očeta. Pri mojih otrocih ne vidim tega zanimanja. Ne ceni se delo staršev. Jaz sem imel kosir od nonota in njegov "baul", kovček iz Galicije. To je bilo zame svetinja. Danes mladina ni vezana niti na sedanje reči, kaj šele na stare. Živi za danes. Ko sem bil mlajši, sem vedel, da če sadim mladiko danes, bo zrasla šele čez nekaj let. Mladi bi radi takojšnje rezultate. Škoda, da mladi rod ne poskrbi, da bi ostali sledovi prejšnjih rodov. Dolžnost vsakega človeka je, da poskrbi za to.

Nada Morato
POPOTOVANJE PO IZOLSKEM PODEŽELJU

Skoraj deset let je preteklo, ko so v drugem zvezku Slovenskih istrskih vasi izšle Korte. Tu so bili opisani le deli, ki spadajo pod Korte le v ožjem smislu. Tedaj je bilo rečeno, da bosta Malija in Šared drugič na vrsti. Jasno pa je, da vsaka vas ne more iziti v taki knjižni obliki, ker bi se nekatere zadeve tudi ponavljale. Zdelo se mi je, da imamo kljub temu do teh krajev nek dolg. In tako je ob 560. obletnici prve slovenske kulturne ustanove na tem prostoru, leta 1995 izšel vodič po našem območju. Seveda brez slik, v enostavni obliki. Razmnožili smo ga na ciklostil v sto izvodih. Želja je še naprej tlela ob spoznanju, da kaj več ena "bužca" podeželska krajevna skupnost ne zmore. Ko sem opazovala, kako naš turizem vabi samo na golo morje in na ribe s svojim široko zasnovanim populizmom, in da je podeželje z neokrnjenimi lepotami po lastni in tuji krivdi zapostavljeno, in ko je izšel vodič za Izolo, sem sklenila, da tudi mi kaj povemo, saj je končno večina podeželskega prebivalstva avtohtona in sama lahko boljše kaj pove o sebi. Tudi to, da so pri nas opasila in ne šagre, da tu nimamo gubanic, ampak štruklje in nimamo vin z imenom smdrljivka, ampak le muškat. In da povemo, da imamo odlične šavrinske štruklje, pa hroštole in fritle, ki so se rodili ob olju in ne ob masti.

Tako je letos spomladi nastal načrt za zgibanko. In ker je bilo zanjo pripravljenega preveč teksta,čeprav v telegrafski obliki, smo se odločili za knjižico in za več slik. Stvar je zdaj pred vami. Želela je biti poljudna, a vseeno verna znanstvenim podatkom. Slike vam ponazarjajo to, kar sem zapisala ali hotela zapisati. Škoda je le, da so premajhne in tudi ne povedo vsega. Njih pravo podobo in dušo boste morali najti sami na lastnem popotovanju. Sami boste preverili, kakšne so podobe v resnici. Želim vam, da bi vam Popotovanje vlilo nov življenjski optimizem, danes tako potreben za duševno zdravje, ravnovesje in širino.

Alojz Umek, Jaslice, perorisba, 1998

Nada Morato

POPOTOVANJE PO IZOLSKEM PODEŽELJU

Naslovna stran vodnika Popotovanje po izolskem podeželju, Korte, 1998

Dušan Jakomin

Lojze Kocjančič

(nagovor ob odkritju doprsnega kipa Alojzu Kocjančiču v Košťaboni dne 24. maja 1998)

Alojz Kocjančič na obisku na Pučah

Košťaboncí, vsa čast vam, da ste postavili spomenik možu, ki si ga je zaslužil. Ko bo tuj človek prišel v vas, bo odslej poleg zanimivih hiš videl še ta doprsni kip in se bo spraševal, kdo je bil ta človek. Kdo je bil Alojz Kocjančič? Kakšen naj bo vaš in naš odgovor? Alojz Kocjančič, Kubejc, je bil docela naš človek, ki je že v otroških letih okusil revščino, trdo življenje in lakoto; študiral je v tujini, kjer je, kakor je sam napisal, spoznal posmeh, porogo, lažni plašč krivice; odločil se je za duhovniški poklic, primeren njegovemu jazu in značaju. Bil je odličen pevec, igral je violino, predvsem pa je bil pesnik. In ta beseda ima za nas svojo posebno važnost, lahko rečem izredno važnost, ker je on prvi - prav s pesmimi - začel opevati našo zemljo, našega človeka. Nekje je zapisal: in od te skrite, žgoče bolečine, iz dna srca mi pesem je privrela.

Bil je naš človek, ker je preizkusil trpljenje kakor večina naših ljudi, v sebi pa je negoval in izpopolnjeval ljubezen do svoje zemlje. Te odlike - pesništvo in okus trpljenja, kakor ga je doživel naš človek - ga postavljajo na piedestal in zato ga imamo za očeta naše kulture, za začetnika, iz katerega se je razvila in se razvijala naša kultura, naša bit. Toda pustimo zgodovino zgodovini. Je ne zanemarjamo, ker je ne smemo, a glejmo naprej prav v duhu tega človeka, ki nam je odprl pot za nadaljnji razvoj.

Na splošno je kultura pastorka, skoraj povsod, politika pa je skoro vedno ovira temu razvoju in dobro vemo, kako je bilo v preteklosti ... Hvala Bogu, da se krajevna kultura razvija tudi mimo zgrešene in omejene politike samoumja, ki vlada še danes. Imamo svoje pesnike, pojavljajo se nova imena, tiskajo se knjige, vrstijo se prireditve, nastopajo pevski zbori. Tu je prava in pristna kultura, ki raste iz naše zemlje in katere je potreben naš človek, da se dvigne iz vsakdanjosti, predvsem pred današnjo hudo nevarnostjo, ki se imenuje potrošništvo in - kakor pravi sam Kocjančič - tistim, ki je zvodenela kri. Pokažimo mladini, brezbrižnim ljudem, ljudem, ki so se priselili v te kraje, da obstaja naša kultura, ki je samonikla, da obstoja lepota teh krajev, posebno bogastvo, predvsem pa obstoja namen, da se to razvija, bogati, nadaljuje. Zato je nujen pogled naprej v imenu novega ustvarjanja.

Vedno poudarjam: prav v smislu kulture dvignimo simbolično drog meje med tukajšnjim krajem in Trstom, ker živijo v Trstu naši ljudje, ki so že navezani na te kraje, ki podpirajo tukajšnje pobude z osebno prisotnostjo ali pa kako drugače. Prav rad vam sporočam, da bo prihodnji teden izšla v Trstu knjiga pesnika rojaka Ferrucia Jakomina iz Pobegov, ki je tragično preminil prav pred 40 leti, ko mu je bilo komaj 28 let. Napisal je vrsto pesmi, ki jih lahko uvrščamo k podobi Alojza Kocjančiča. Knjigo bomo predstavili v juliju pri Svetem Antonu. (Predstavitev je bila prestavljena na oktober. Op. ur.)

Alojz Kocjančič je umrl leta 1991 - njegova vera in duhovniška zavest ga je naredila plemenitega - minilo je sedem let in koliko novega se je v tem času ustvarilo. Novega. Dovolite mi, da omenim le en primer pesnice Alferije Bržan. Kakšne posebne izdaje je doživela njena pesniška zbirka! Če smo torej na dobri poti, nadaljujmo tako, dajmo iz sebe čim več, da se bo ta kraj, naša zemlja, ki se je že davno posušila od znoja našega kmeta, prikazal javnosti v razkošju izvirne ustvarjalnosti. V Košťaboni je doprsni kip Alojza Kocjančiča, v spomin na dolga leta, ki jih je preživel tukaj in v zahvalo za vso dobroto in vero, ki jo je izkazal vam. Potrebno je še eno delo. Kocjančič je veliko napisal, a je to raztreseno po raznih revijah in časopisih. Dobro in koristno bi bilo, ko bi vse te spise zbrali v eni knjigi kot celoten opus, da bo imel človek celoten pogled v vso njegovo ustvarjalnost, ki je bogata, izvirna, prisrčna. In končno naj se uresniči v Kubedu muzej, posvečen njemu, ker si ga je še posebno zaslužil. Tudi ta spomenik je potreben. Morda bo sčasoma prišlo do tega. Duhovnik in pesnik Alojz Kocjančič, hvala, da si nam pokazal pot!

POBUDE

Spoštovani predsednik M. Gregorič!

V navedenem sestavku predlagaš vrsto novih idej, kar pa je vezano na nove kompromise. Bati se je, da bo sčasoma Nagrada Alojza Kocjančiča "odplavala po morju v neznano", to pa ni dopustno. Vključimo širšo javnost, da poda svoje mnenje - morda neko obliko anketnega lista. Poskrbimo, da ostane svetel lik Alojza Kocjančiča čist in brez novih primesi in takšna bo ostala tudi Nagrada, poimenovana po tem istrskem domoljubu. Tako, spoštovani predsednik, nanizal sem samo svoje ideje, pobude in predloge - morda boš v njih našel trohico koristnega. *Lep pozdrav! Karlo Kocjančič (preds. Društva za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske).*
Koper, 10. 8. 1998

Gospod Milan Gregorič

(komisija za podelitev Nagrade A. Kocjančiča)

Ko sem nekajkrat prebral navedeni sestavek (gradivo), ki zadeva status, obstoj in širitev te nagrade, poimenovane po Alojzu Kocjančiču, sem ugotovil, da obstaja neka težnja, da se ta nagrada prelevi, izrodi v povsem nekaj drugega, kot izhaja iz prvotnega ali temeljnega namena. Moje odločno mnenje je, da ne smemo degradirati zasnove Kocjančičeve nagrade, ki je namenjena domačim ustvarjalcem za posebne dosežke pri oblikovanju in razvoju kulturne identitete Istre, zlasti na literarnem in kulturnem področju, ki ga je predstavljal Alojz Kocjančič. Širitev te nagrade za dosežke umetniškega ustvarjanja in poustvarjanja, načelno ne sodi v ta sklop. Kam pa naj oklasificiramo ostala umetniška udejstvovanja kot so: glasba, gledališče, film itd.? Vključitev dosežkov na znanstveno-raziskovalnem področju ali za gospodarske dosežke, ne sodi v to kategorijo nagrad. Morda bi kazalo ustanoviti NAGRADO ISTRE (Istrsko nagrado), ki lahko pokriva dosežke s tega področja. To naj bodo vrhunske nagrade za poslovni svet in dosežke v gospodarstvu in v drugij panogah.

Dalje podpiram, da Nagrada Alojza Kocjančiča zadobi status fondacije, torej vsakoletni zagotovljen priliv sredstev, iz katerega bi podeljevali:

- vsakoletno temeljno nagrado (lahko več, do tri),
- nagrado za življenjsko delo - svečano listino s plaketo in denarnim vložkom (na dve ali tri leta),
- nagrade (manjše denarne zneske) mladim ustvarjalcem,
- morebitne štipendije izredno nadarjenim dijakom, študentom.

Glede podeljevanja nagrad stojim na stališču tako kot sem podal v prvotnem predlogu. Nosilci priprave in organizacije naj bodo posamezna kulturna društva na podeželju, ki morda v tekočem letu praznujejo kakšen jubilej. Svečanost naj bo ljudska, pristno istrska, izraža naj istrsko kulturo in dušo in to brez romanizma. Poudarjam, Alojz Kocjančič je bil pravi istrski domoljubni ustvarjalec in takšna naj ostane tudi ta nagrada, oziroma svečanost podelitve. In končno: kdor želi obujati kulturo istrskih mestnih središč (identitete), razumljeno je romansko-beneško izročilo, to nesporno sodi italijanski skupnosti, ki naj goji to tradicijo.

(Člani uredniškega odbora Istrskih tem se pridružujemo osnovni ideji pobude o pripadnosti nagrade.)

NAROČILNICA

Priimek in ime: _____

naslov: _____

naročam glasilo BRAZDE S TRMUNA št. 3

Cena: znaša 1000 sit in poštne stroške. Dostava in plačilo po povzetju. Naslov: VITA, Lopar 39, 6273 Marezige.

Tanja Jakomin - Kocjančič

BRAZDE S TRMUNA

... 3. Številka glasila Brazde s trmuna je razdeljena na tri vsebinkse sklope: Korenine segajo globoko, Ala pupe, gremo žet čanico in Novi ti pognal bo cvet iz starih korenin. V njih se srečujemo z zapisi pokojnih istrskih ustvarjalcev, s prispevki Istranov, ki živijo drugje in čutijo navezanost na istrsko zemljo in njene ljudi. Tu se prepletata poezija in proza Istranov, ki prihajajo iz raznih krajev, z gričev in dolin in izza meje. V njihovih delih se narečna govorica spogleduje s knjižnim jezikom.

Korenine narodnega preporoda v Sl. Istri segajo v dobo taborov. O pomenu le-teh je v Pučah, leta 1986, govoril Alojz Kocjančič. V nagovoru, objavljenem v prvem delu glasila, je orisal vlogo, ki so jo imeli učitelji in duhovniki v času fašizma. Izpostavil je nekatere ustvarjalce, ki imajo spoštljiv odnos do Istre in njenih ljudi, in imenoval umetnike, ki so poskušali dvigniti do leta 1945 zanemarjeno kulturo Sl. Istre.

Svojih korenin se je zavedal tudi duhovnik in narodni buditelj Matej Škerbec, ki je bil petnajst let župnijski upravitelj v Kortah. Bil je pomembna osebnost. Deloval je na številnih področjih družbenega življenja: prosvetnem, gospodarskem in političnem. Izčrpen zapis o Škerbčevem življenju in delu je pripravil Armid Novak. Bert Pribac je v letu 1998 na internetu objavil delo z naslovom Slovenske spravne motnje, Alternativno gledanje slovenske sprave. Nekatera poglavja iz tega dela, ki govorijo o krivicah, ki so se dogajale v Sloveniji med 2. svetovno vojno in po njej, so našla prostor v pričujočem glasilu. Vzpodbudna je njegova misel, v kateri pravi: "Spominjajmo se naše preteklosti umirjeno in brez sovraštva ter zagrenjenosti, le z žalostjo, da se je zgodilo toliko gorja med nami, in spominjajmo se z upanjem, da se tako zlo ne bo več ponovilo med nami v nobeni obliki. Iz teh spominov bi morali učiti zanamce, naj si ne delajo zla."

Tudi korenine akademskega slikarja Božidarja Jakca so pognale v Istri, ki jo je rad upodabljal in kamor se je pogosto vračal. O njegovem življenju piše Alberto Pucer, ki nas povabi tudi na ogled Jakčeve galerije v Padni. V prispevku Božene Bordon - Škrinar odkrivamo lik Rada Bordona, doktorja prava, pesnika in prevajalca. Aktivistki Akvilini Bembič iz Loparja, po njej nosi ime tamkajšnji kulturni dom, sta posvečena dva zapisa avtoric Alferije Bržan in Lede Dobrinja, s katerima se zaključi prvi del 3. številke.

Danila Tuljak - Bandi nas s sočno narečno govorico povabi v drugo polovico Brazd z besedami Ala pupe, gremo žet čanico. S pesmima, napisanima v narečju, se ji pridružita še Dinko - Dominik Bizjak in Pina Pištan. Tu se srečamo z ljudsko modrostjo, ki nam jo v krajših zgodbah prinaša avtor Kostantin Radoslav iz Sečovelj. Nelda Štok - Vojska nas v kratki zgodbi o Kortežanih in oblasti opozori na iznajdljivost Istranov. Sklop zaokrožuje Danilo Lovrečič s polemičnim prispevkom, v katerem pojasnjuje, zakaj ne ljubi Istre.

V tretjem delu so iz starih korenin že pognali novi cvetovi. Leposlovni prispevki v sebi nosijo seme mladosti, ljubezni, ki ne pozna meja. Z roko v roki nam jih ponujajo: Pina Pištan, Nelda Štok - Vojska, Vera Bordon, Bert Pribac, Mirella Arzenšek, Emil Draščić, Dinko - Dominik Bizjak in Rafael Vidali. Pri likovni podobi Brazd smo želeli biti čimbolj izvirni. Medtem ko so 1. številko krasile stare vezenine Marte Balaban - Koprivc, smo v 2. odkrivali zapuščena istrska dvorišča, ki jih je narisal Arduin Hrvatin. Za 3. številko je Alojz Umek iz svoje mape z risbami istrskega rastja izbral nekaj tipičnih in redkih primerkov. Tako je iz teh brazd pognalo steblo za steblom, list za listom in cvet za cvetom. Cvetovi se obračajo k soncu, dehtijo in vabijo. Morda vas bo njihov vonj tako prevzel, da boste tudi vi pripravili nova semena za jutrišnje brazde. (Odlomek iz predstavitve študijskega krožka Beseda slovenske Istre in 3. številke glasila Brazde s trmuna, ki ga je avtorica pripravila za objavo v Primorskih srečanjh.)

Ob razstavi na temo Lopar nekoč, foto L. D., 1996

Leda Dobrinja

KRAJEVNA ZBIRKA V LOPARJU

V letu 1995 je vas Lopar v Istri stopila v republiški razvojni projekt celostnega razvoja podeželja in obnove vasi, ki teče pri Ministrstvu za kmetijstvo in gozdarstvu Republike Slovenije. Po začetni analizi se je v letu 1997 začelo z gradbeno rekonstrukcijo kmečke hiše, v kateri se oblikuje krajevna muzejska zbirka. V letu 1998/99 je nastopila faza oblikovanja zbirke ter programa muzeja. Izvajalec tega dela projekta je Vita, zavod za kulturo in izobraževanje Koper.

Sama ideja o muzeju je stara več let, izhaja iz kulturno animacijskega dela v vasi in na istrskem podeželju. V pogojih, ko hitro izginjajo poslednji predmeti in priprave, ki pričajo o preteklem življenju, in sistematično domoznansko delo še ni bilo opravljeno, je oblikovanje zbirke pravi izziv. Večje zgodovinske in muzejske ustanove so se doslej posvečale večjim "zgodovinskim" temam, pobuda za raziskovanje in ohranjanje kmečke Istre je prihajala v glavnem s strani posameznikov in društev. Muzej v istrski hiši je ena prvih realizaranih pobud te vrste.

Muzej je ustanova, ki zbira, ureja in hrani kulturno in zgodovinsko pomembne predmete; je tudi prostor, stavba, kjer so urejeni in shranjeni ti predmeti. Da bi razumeli značilnosti projekta, ki nastaja v povprečni istrski vasi, omenimo okoliščine, v katerih nastaja. Pobuda za ureditev krajevne zbirke muzeja se je rodila ob iskanju razvojnih možnosti istrskega podeželja in je dobila možnosti realizacije v okviru razvojnega projekta in ne raziskovalno-konzervatorskega v ožjem smislu. Izvajalec je tudi sam po svojem delovanju usmerjen na področje kulturnega raziskovanja in socialnega razvoja. Tudi zbirka ne bo sama sebi namen, ampak namenjena kulturnemu in posredno ekonomskemu razvoju vasi in slovenske Istre. To odraža tudi iskanje njegove opredelitve, ki niha med nazivi: skansen, muzej, krajevna zbirka, istrska hiša.

Zbirka bo postavljena v kmečki hiši družine Kavrečič, po domače Par Bardinca. To je bila tipična kmečka družina, katere potomci so se po 2. svetovni vojni izselili v Trst. Nato je bila hiša nacionalizirana. Muzej bo imel kombinirano funkcijo krajevne domoznanske zbirke in muzeja na prostem. To narekuje narava izvedbe projekta, pomanjkanje eksponatov, ki so bili v preteklem obdobju skoraj popolnoma uničeni ali odpeljani, in potrebe okolja.

Pogoji nastajanja narekujejo naravo in obseg projekta. Izpostavlja se vsebino, ki bo zapolnjevala praznine v ponudbi kulturne in naravne dediščine istrskega prostora. Poleg predstavitve tradicionalnih dejavnosti in kulturne dediščine, zeva velika praznina pri predstavitvi naravne dediščine. Ta pa je zaradi tradicionalne ekonomske naravnanosti in neokrnjenosti narave močnejša točka ponudbe istrskega podeželja. Velik primanjkljaj v dosedanjih projektih predstavlja prikaz umeščenosti kulture slovenske Istre in položaja istrskega kmeta v prostoru in času. Tretja in ne zadnja zahteva projekta je sodelovanje krajanov pri oblikovanju zbirke. Skozi njeno postavljanje teče animacijsko delo in predstavlja možnost izobraževanja in socialnih stikov. S projektom se morajo domačini identificirati. V njej morajo ne nazadnje najti možnost, potrditev in vzpodbudo za delo pri ohranjanju naravne in kulturne dediščine in pri domoznanskem delu. Tudi to določa domet projekta. V končni fazi pa je realizacija pogojena s finančnimi možnostimi. V sedanjih pogojih je posluh večji za mestna središča na eni strani, na drugi pa za "trdi" del programa, to je rekonstrukcijo objekta, manj pa za "mehki" programski del in delovanje na področju nematerialne kulture.

Projekt muzeja nastaja v funkciji izobraževanja in osveščanja o lastni kulturni biti ter v funkciji oblikovanja kulturne turistične ponudbe. Zato je hkrati kulturno-raziskovalne, razvojne in socialne narave. Predstavlja vezivni faktor in daje možnosti vzpostavljanja komunikacije v kraju in širšem okolju. Muzejska zbirka bo odigrala svojo razvojno vlogo v turistične namene. Namenjena je domačinom, šolam, raziskovalnim in ljubiteljskim skupin ter posameznikom, ki želijo spoznati Istro. Ne glede na njeno fizično velikost je kot muzejska predstavitev slovenske Istre, ki leži na robu slovenskega etničnega in državnega območja, tudi nacionalnega pomena.

Oblikovanje programa ter zbirke se pričenja z letošnjim letom in bo zahtevala dolgoročno kontinuirano in sistematično delo. V letu 1999 bo dokončano zgornje nadstropje. Pri rekonstrukciji strehe so uporabljene sodobne rešitve. Spremembam, ki so nastale pri rekonstrukciji se bo prilagodila tudi namembnost nadstropja. Celo prvo nadstropje bo služilo kot odprti razstavni prostor. Ta se bo lahko prilagajal vsakokratni razstavi. V letu 1999 bo postavljena začasna razstava, ki jo bo spremljala publikacija o vasi. V letu 2000 pa bo v pritličju rekonstruirana kuhinja z ognjiščem, predprostorom in kletjo.

Kot živi organizem bo istrska hiša - muzej - z delom nadaljeval in uresničeval svojo vlogo v povezavi s kulturnimi, izobraževalnimi, raziskovalnimi in razvojnimi projekti in ustanovami. Je prvi muzej te vrste v slovenski Istri in prvi razvojni in kulturni projekt, ki ga izvaja izvajalec, domačin. Ožji strokovni tim sestavljajo: Leda Dobrinja, diplomirani sociolog kot izvajalec, Alojz Umek, konzervator - sodelavec pri oblikovanju in konzervatorksem delu, Duša Krnel Umek, doktorica etnoloških ved kot strokovni nadzor. Zunanji strokovni nadzor je poverjen Edi Benčič - Mohor, diplomirani etnologinji. Delo se pričenja s pičlimi sredstvi in v nezavidljivih pogojih. Uspeh je v dobršni meri odvisen od občutljivosti in podpore okolja.

JAVNO VPRAŠANJE

BESEDE, S KATERIMI SE RAZKRIVAJO NA ROB MISLI IN DOGAJANJA POTISNJENI DOGODKI IN DEJSTVA, NA TIH NAČIN IN SKRIVNOSTEN NAČIN SPODBUJAJO SPREMEMBE. TU PA TAM OPAZIMO PREDSTAVITEV OSEBNOSTI, NA KATERO SMO OPOZORILI, ZANIMANJE ZA DOMAČE USTVARJALCE, UČITELJE, POVABILO K SODELOVANU, ZAČETEK PROJEKTA. ZADNJE V NIZU JE DOGAJANJE OKROG KRKAVŠKEGA KAMNA, KI SI GA JE NAŠ LIST POSTAVIL V NASLOVNO GLAVO. MALO SE JE GOVORILO, MALO PISALO IN VEČ LJUDI SE JE NA TO ODZVALO. KAMEN IMA TOREJ SIMBOLNO VLOGO. NEKEGA DNE SO KAMEN ODPELJALI NA RESTAVRIRANJE. SE BO VRNIL NA ISTO MESTO? V PRETEKLOSTI SE TO NI VEDNO ZGODILO. VČASIH SE KIP, ZNAMENJE, NI VRNILO NA SVOJE MESTO - NA PRIMER BELI KAMEN, VČASIH SE JE VRNIL PONAREDEK - NA PRIMER KIPEC V KAPELICI V TRIBANU, MNOGOKRAT JE KULTURNA DEDIŠČINA IZGINILA. KAJ SE BO TOREJ ZGODILO S KRKAVŠKIM KAMNOM?

ČESTITKA

Pred kratkim je mag. MAJDA KAUČIČ - BAŠA iz Trsta na Filozofski fakulteti v Ljubljani ubranila doktorsko dizertacijo z naslovom JAVNA RABA SLOVENŠČINE KOT MANJŠINSKEGA JEZIKA NA TRŽAŠKEM. Predavateljici koprske enote Pedagoške fakultete iz Ljubljane ter tržaške univerze ob izjemno pomembnem delu uredništvo iskreno čestita. Za stalno nastanitev pa mora nova doktorica znanosti pridobiti docentski naziv. Kaj mislite, koliko časa potrebuje strokovnjak za pridobitev tega naziva? Sledili bomo primeru in vam o tem poročali. Še enkrat čestitke!

Študijski krožek

BESEDA SLOVENSKE ISTRE

Priprave za študijski krožek "Beseda slovenske Istre" so se začele poleti 1995. leta z izhodiščno zamislijo o odkrivanju pretekle in sedanje literarne ustvarjalnosti, vzpodbujanju prebivalcev k pisani besedi in promociji besede slovenske Istre. Člani krožka so se prvič zbrali iste jeseni in spomladi predstavili svoj glavni izdelek domoznansko glasilo BRAZDE S TRMUNA. V uvodu piše:

"...Tako so v jeseni v okolici zazvonili telefoni v domovih, kjer se ukvarjajo s pisano besedo, kjer živi kdo, ki je pravkar začel pisati, se že resno uveljavlja, ali besedo neguje in se z njo drugače ubada. In ker ima vsak krožek svojo temo, je dobil naziv BESEDA SLOVENSKE ISTRE. Seveda krožek ni zajel vseh pisočih ljudi in ne celega območja... Spletel pa je nekaj niti med svojimi člani, morda zanetil tisti ogenjček strasti, ki človeka zajame, ko okrog njega drugi delajo začne še sam grebsti in snovati. Speljal je k nam sorodne in uveljavljene ustvarjalce in sodeloval pri predstavitvah, iz nepozabnosti potegnil že preminulega pesnika in kronista ali pravkar kujoče se pisce iz okolja. Nekaj ljudi pa je kar iztrgal iz čiste vsakdanjosti in jih postavil na našo literarno sceno, v priznanje in pogum vsem, ki se tega dela lotevajo..."

Krožek je bil opora ustvarjanju lastnih članov in sodeloval pri predstavitvah v naši sredini premalo znanih osebnosti in del: na primer publicista in literata Milana Rakovca, narečnega slovarja Svetega Antona, posameznikov, ki se ukvarjajo s tematiko identitete slovenske Istre. Pa sodelovanje z društvi, na primer pri predstavitvi akademskega kiparja Jožeta Pohlena v Kubedu. Iz dela krožka je izšlo tudi jedro, okrog katerega se je oblikoval niz radijskih oddaj na slovenskem Radiu v Trstu, z naslovom "Ob Rižani in Rokavi, v iskanju slovenske Istre". V njem so sodelovali na ta ali drugačen način skoraj vsi člani. Oddaje so imele pri poslušalcih velik odmev in v jeseni 1997 ob tednu vseživljenjskega učenja se je odvilo srečanje sodelavcev in poslušalcev oddaj. Sodelovali so člani krožka in novi ljudski in drugi ustvarjalci. Prireditev je imela kot ostale ugoden odmev v medijih, še posebno zamejskih.

Sestava krožka se je s časom malo spremenila, jedro pa je ostalo isto. Pripravljena je bila druga številka glasila, ki je bila predstavljena ob slovenskem kulturnem prazniku na Pučah. Skupaj z domačim kulturnim društvom Alojz Kocjančič so člani krožka pripravili tudi kulturni program. Domači časopis Murva je objavil prispevek domače animatorke Milke Pucer o dogodku:

"... Rdeča nit večera je bila predstavitev druge številke glasila omenjenega študijskega krožka Brazde s trmuna. Istočasno pa je bilo razstavljeno enajst originalnih slik v črno beli tehniki šmarskega slikarja Arduina Hrvatina na temo 'Opuščena istrska dvorišča'... Mirella Arzenšek, ki je skupaj z Alferijo Bržan lektorirala drugo številko glasila, je poudarila namen izdajanja glasila. Kar nekaj pesnikov in pisateljev, ki so sodelovali pri oblikovanju Brazd, se je predstavilo številni publiki, med katerimi so bili sami vaščani, kulturni in politični delavci ter navsezadnje sama županja Mestne občine Koper. Zvrstili so se Dinko Bizjak, Nelda Štok Vojska, Danila Tuljak, Tanja Jakomin Kocjančič, Arduin Hrvatin, Armid Novak, ki je osvetlil zanimivo osebnost pozabljenega istrskega poeta Milana Kureta... Tuljakova ... je bučen aplavz prejela ob nenapisanem govoru, s katerim se je obregnila ob emancipacijo Istranov v Italiji, Trstu... šele v zadnjem času opaža, da se kulturna zavest dviguje in se mislenost spreminja na boljše... Razšli smo se veseli in trdno prepričani, da bodo iz teh zdravih semen današnje kulture kmalu pognale zelene bilke, v njih pa novo seme za jutrišnje brazde."

Študijski krožek nadaljuje tako delo tistih, ki so se v preteklosti prizadevali za dvig in afirmacijo istrskih Slovencev: idej kubejskega narodnega tabora, društvenega dela ob prelomu stoletja, čedermacev v času fašizma in snovalcev istrske prebuje v bližnji preteklosti. Simbol tega prizadevanja je pesnik in duhovnik Alojz Kocjančič, zato je krožek ob tej priložnosti dal pobudo, da Istrani praznujejo dan svoje kulture na dan njegovega rojstva. Kot prvi je 20. maja v Loparju priredil njemu v spomin "večer istrske ljubezenske lirike".

V uvodnih besedah je bilo povedano: "Istra je kot druge sredine imela svoj razvoj in ustvarjalnost. Ko se je začela razraščati in se na začetku stoletja začela močneje zavedati same sebe, je bil ta tok pretrgan in tragedije 20. stoletja so jo še posebej označile, poleg obeh vojn fašizem in povojno izseljevanje. Ljudje, ki so odšli, so ustvarjali dalje kjerkoli so se ustalili, v Jugoslaviji, Trstu in drugih mestih. V naš prostor so prišli novi naseljenci. A nekako so bile niti pretrgane. Tisti, ki so odšli, so z Istro izgubili stik, novo naseljenim je bila dojemljiva. Zdelo se je, da sta Istri ostali le bol in teža. Danes ugotavljamo, da ni tako. Ljudje so v svet nesli svojo zemljo in kulturo. Tisti, ki so prišli, jo pomagajo dvigati. Niti istrske ustvarjalnosti, ki so se prekinile tam na začetku stoletja, se povezujejo..." Pomaga jih povezovati tudi naš krožek in tudi ta večer je ponovno združil ljudi iz zamejstva, širše in ožje domovine z domačini. Lepoto so poleg članov krožka podajali član tržaškega radijskega odra Ivan Buzečan, študent David Radoš, ustvarjalec Arduin Hrvatin, pisatelj Marjan Tomšič. Ljudje so začutili njeno sporočilo. Vera Bordon, sestra pesnika Rada Bordona, ki ima korenine prav v kraju dogajanja, je sodelovala na takem večeru prvič in po njem svoje vtise strnila takole:

"Ko se je program pričel, je bilo čutiti, da je tudi nebo prisluhnilo dogajanju. V trenutku, ko je deklica Metka Avdič zaigrala na citre in smo zaslišali njen glas, je bilo v zraku nekaj mističnega. Ljudje so s ploskanjem po vsaki točki povedali vse. Čutiti je bilo, da ljudem ugajajo tudi preproste stvari, ki izvirajo prav iz globin src tistih, ki jih ustvarjajo. Druga deklica, prav tako nežna in obetajoča, Tijuana Križman, je zaplesala ob zvokih istrske suite. Dalje nadvse prizadevna in neutrudljiva mentorica večera Leda Dobrinja, ki s svojo prisrčnostjo, skromnostjo in trudom osvaja srca poslušalcev kot tudi nastopajočih. Večer je vodila Mirella Arzenšek, ki je s tenkočutnostjo in umirjenostjo dala poudarek vsaki točki, da smo se počutili samozavestni. Vsi ostali nastopajoči so se prisrčno izkazali, to pa zato, ker so z ljubeznijo predani vsemu, kar je lepega. Med njimi sem se počutila lepo in ponosna sem, da sem jih spoznala. Taki večeri so čudoviti, ljudi zbližujejo in napolnijo z lepimi mislimi. Kar večkrat naj bi se ponovilo kaj podobnega, saj je to v tem razboritem svetu pravo zadovoljstvo."

Večer je obiskalo večje število ljudi, med njimi preprosti obiskovalci in tisti, ki se s pisano besedo ukvarjajo poklicno. Mlado umetnostno zgodovinarko Karmen Tisnikar je lepota večera tudi prevzela in po njem je sestavila prispevek, kjer je zapisala:

"...Osamljena, pozabljena, zapuščena, čigava Istra? Samobitnost slovenske identitete v večjezikovnem okolju je pars pro toto zgodbe o Slovencih in slovenskem narodu, ki ga bremeni usoda majhnega naroda. Zavisi seveda, s kakšnimi očmi sedaj gledamo na polpreteklo zgodovino in ali želimo videti in odkrivati vzore, ljudi, ki so nosili svojo zemljo in pripadnost v srcu, brez zagrenjenosti in ideoloških opredelitev. V reku verba tene, res sequentur se skriva moč poezije, ki je toliko bolj slikovita in močna, kolikor bolj se približa življenju, trpljenju, ljubezni..."

Besede Karmen Tisnikar bodo podane v uvodu 3. številke Brazd, ki bodo skupaj s stvaritvami letnika 1998 predstavljene ob letošnjem tednu vseživljenjskega učenja.

Odmevi na delo krožka, ki ga v zadnjem letu sestavljajo: Tanja Jakomin Kocjančič, Dominik Bizjak, Nelda Štok Vojska, Emil Draščić, Danila Tuljak Bandi, Mirella Arzenšek, Arduin Hrvatin in Pina Pištan, dobiva vse več posnemovalcev na istrskem podeželju, s svojimi pobudami pa je vzpodbudil tudi uradne institucije za večjo pozornost temam, ki so bile doslej spregledane. Prispevek, ki ga daje z delovanjem pri afirmaciji avtohtone istrske kulture, vloga pri povezovanju matičnega tkiva s tržaškimi Slovenci, iskanje stika z izseljenci ter vzpostavljanje mostov z realnostjo priseljencev, pa bo mogoče objektivneje oceniti z daljše časovne razdalje.

FOTOLEVAC
6000 KOPER, ŽUPANČIČEVA 36
(066) 271-218

Marta Koprivc Balaban

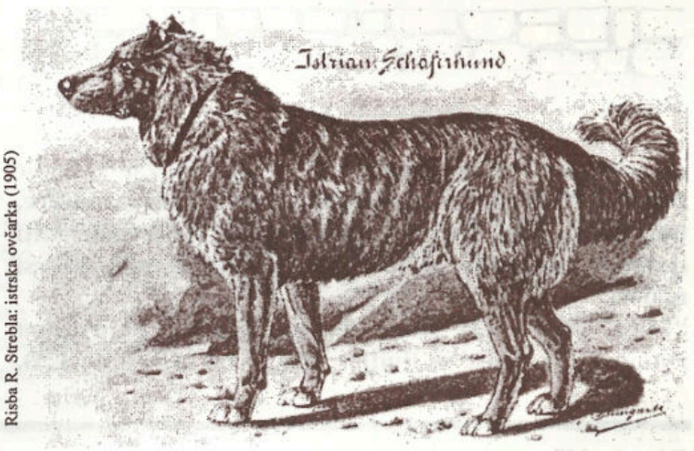
SLED NEKE KRAŠEVKE

Zapustili smo mesto in našli svoj dom v stari hiši v slovenski Istri. Parcela se nagiba proti jugu in odpira pogled v dolino Rokave. Vinogradi, oljčni nasadi, njive, travniki in gozd, vmes pa kamniti zidovi, ki so jih v mnogih bojih z naravo postavili ljudje. Zelene pomladi, sušna poletja, sončne jeseni in vetrovne zime, kažejo lep in ponosen obraz tukajšnje pokrajine. Divji , trd in nepopustljiv pa tudi prijazen in topel, če ga razumemo.

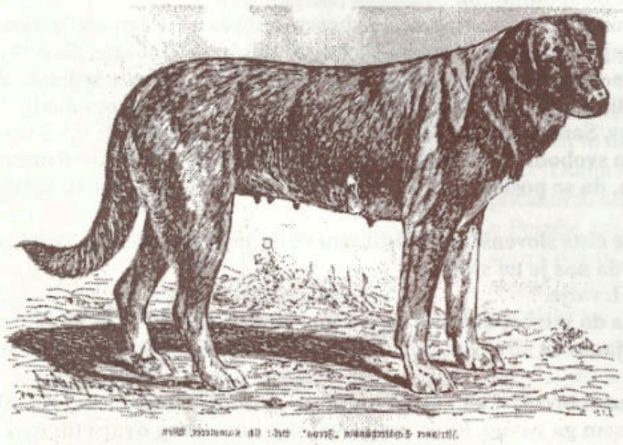
V stoletnih zidovih kamnitih hiš se skrivajo zgodbe. V barvnih odtenkih kamnitih blokov, trudoma in z ljubeznijo vzidanih živijo ljudje, ki so dihali in trpeli s to deželo. Borili so se z naravo in sodelovali z njo. Darovali so ji sebe, da jih je lahko preživljala in jih vzela v okrilje. Bili so del nje. Dojeti vse to in še mnogo več kot zmore človek napisati, pomeni vzljubiti vse, kar je tukaj. In, če po vsem tem izbiraš psa, izbereš kraševca.

Na Dolensko smo šli ponjo. V Dob pri Mirni. Dva meseca staro živahno, kuštravo kepico smo odpeljali v domovino njenih davnih prednikov. Tistih, ki so složno z ljudmi kljubovali trdim silam narave, hvaležno delili z njimi polento in neustrašno branili vse, kar je pripadalo gospodarju. Burja v mrzlih zimskih nočeh je klesala njihov značaj in jim formirala kožuh, šuka in osat sta ga česala. Danes ima že skoraj sedem let naša Kala. Tudi prvo in edino leglo je že za njo. Ko opazujem, kako dirja po travniku, da ji vihra dolga dlaka in potem stopi na kamniti zid, ki razmejuje travnik, občudujem lepoto sivih odtenkov v njenem krznu, ki se zlivajo z barvo kamenja. Ponosno dvigne glavo, zre v dolino in v nemirni smrček lovi vonjave, ki jih iz gozda prinaša veter. Rahlo priprte temne oči ji pozorno motrijo gozdne obronke. Telo je napeto in mirno. Rep ji plapola v vetru. Iz grma se dvigne ptica. Ozre se za njo pa spet proti robu gozda. Nekje daleč ropota traktor. Za hip prisluhne pa spet steče naprej. Voha in stika po grmovju. Pokličem jo. Ozre se, vendar ne pride. Tokrat bo po njeno. Še naprej raziskuje. Nič zato. Prišla bo pozneje. Ve, da jo hočem samo pobožati in zdaj ji pač ni do tega. Rada imam njeno svojeglavost in trmo, njeno željo po svobodi in neodvisnosti. Veliko je bilo že napisano o kraševcu, veliko povedanega. Če upoštevam vse to in dodam še tisto, kar sem opazila sama, se mi zdi, kot bi poskušala opisati vznemirljivo pustolovščino, ki se še dobro začela ni. Vse od takrat, ko je še kot mladič besno lajala na veliko črno vrečo, ki jo je od nekod prinesla burja in jo premetavala na dvorišču in sva potem skupaj premagali strah in preverili nenevarnost črne zadeve, pa do danes, ko v času nevihte stoji na dvorišču in z dvignjenim repom in nasršeno dlako odgovarja grmenju. O, da! V vsem tem času nam je pripravila kup presenečenj in ušpičila marsikatero neumnost, če bi hoteli dejanja ovrednotiti po človeško. Kot se za kraševko spodobi, je do tujcev vedno nezaupliva, čeprav jih potem, ko jih sprejmemo mi, sprejme tudi ona. Vendar pa včasih po nekem čudnem, za nas nedoumljivem ključu, naredi izjemno. Tako je bilo tudi takrat, ko je k nam prišel človek, ki po njenem ni bil vreden zaupanja. Besnela je in nemogoče jo je bilo umiriti. Grozeče mu je kazala vse svoje zobe in se z naježeno dlako poganjala proti njemu. Hitro smo dojeli, da nima namena popustiti, pa...smo jo zaprli. Večkrat je prišel, ona pa se je obnašala vedno enako. Nagonsko je čutila, da je slab človek. Ko bi ji prisluhnili, bi nam bila prihranjena grenka izkušnja. Premalo smo zaupali v njen nezmotljivi čut za nevarnost, izostren do poslednje natančnosti v njenih prednikih, ki so pogosto morali samostojno presojati nevarnost, ki je grozila gospodarjevi čredi. Ta čut, stoletja zapisan v genih, ki ga človek že davno nima več, nas je opozarjal, mi pa smo z našim tako opevanim razumom razvrednotilil to opozorilo in jo preprosto zaprli. Kala je še naprej ponosna , svojeglava in zato še lepša. Dobro ve, kdaj mora ubogati in kdaj to ni najbolj nujno. Lahko bi bilo zlomiti njeno voljo in si jo podrediti za vsako ceno. Todo to potem ne bi bila več ona. Uničili bi ravno tisto, zaradi česar jo imamo radi. Naj ostane takšna kot je. V njej se zrcali Istra in tu si podajajo roke vetrovi in kamen.

▼ *Risba Jeana Bungartza iz leta 1884: istrski ovčar*

Risba R. Strebla: istrska ovčarka (1905)

Risbi sta iz knjige Miroslava Zidarja: O KRAŠEVCU, Domžale 1990

MLINOTEST
PEKARNA KOPER
d.o.o.
6000 Koper, Pobeška 15
Tel.: 066/31-382
Tel./Fax: 066/31-303

DOMOZNANSTVO

Ilustracija po istrski anekdoti "Ku bi tebe mati strela udarla" je narisla Sandi Zalar, 1994.

Je bila mati in je imela veliko otrok. Za v lonec pa nič. Nekega dne moleduje Jožek okrog matere, naj mu da jesti. Ona se izmotava, ker mora nahraniti družino. Jožek moleduje in ne da miruin ko ne uspe, zabrusi materi:
"Mati, ku be tebe strela udarla, ben jas poju mesu z lonca!" Še danse se ljudje pošalijo na ta račun. L.D.

Marija Kavrečič
SPOMIN NA BOŽIČ
(po resničnem dogodku)

Nekoč že v davnih časih je živela družina, ki je bila zelo poštena in tudi pobožna. Oče in mati sta bila delavna in skrbna starša. Imela sta dve hčerki in sina po imenu Ernest. Ta je bil zelo bolan, imel je tuberkulozo. Takrat so tej bolezni rekli jetika. Bolezen je bila tedaj neozdravljiva, saj v tistih časih ni bilo zdravil, ki bi človeku pomagala. Imeli so drugačen antibiotik. Okoli drevesa, naj si bo smreka ali drugo drevo, so skopali luknjo. Bolnik je moral trikrat dnevno plezati okrog, zraven pa so govorili: "Suh notri, debel ven!" To je bilo zdravilo v tistih časih. Ernest je bil vedno bolj žalosten in obupan. Bližali so se Božični prazniki. Sestre so šle v gozd po drevesce in mah. Napravili sta lepo Božično drevesce; spodaj hlevček in v jaslica sta položili Božje dete. Zvečer na viljo Božično se je zbrala družina okrog drevesa in prepevali so lepe Božične pesmi.
Ernest se je žalosten usedel k mizi in napisal voščilo svoji ljubici. Narisal je smrekov vršiček in zraven pripisal:
"Dokler bo ta smreka vedno zelena,
moja ljubezen naj ostane zvesta in čista,
kakot samo čisto zlato." - Ernest.
r

HODE SES VRAGON

Malijčen je šu h zdravnike. Ko je pršo naz, ga žena praša:
"Kaj te je reku?"
"De ne smem kadet."
"Sen rekla jes. Kaj ti je še reku?"
"De ne smen jest preščevne."
"Sen ti rekla jes."
"Kaj te je še reku?"
"De ne smen delet."
"Hode ses vragon ti eno medeh!"
(Povedal Bruno Mejak, rojen 1954, zapisala Nada Morato 1997.)

Zdravko Mihec
DNEVNIK IZ AFRIKE

Jetniško taborišče Kalibija je bilo začasnega značaja. Da je to res, so dokazovale ograje, neke vrste Brunove spirale. To spiralo bi lahko preskočil na eni nogi. Taborišče je bilo dolgo okrog dva kilometra, prav toliko tudi široko. Na koncu je bilo pregrajeno za oficirje. Druga stran, prav tako velika, je bila namenjeno nemškim ujetnikom. Razdvajal jih je hodnik, širok deset metrov. Po celi površini je bilo nekaj sto starih oljk in nobene druge rastline. Sonce je še vedno pripekalo. Ronzotti me je poslal po vodo ali karkoli drugega v tekoči obliki. Ko sem počasi korakal po taboriščnem hodniku, sem v vojaškem oddelku zagledal znanca iz okolice Buzeta, nekega Angela Ivančića. Povedal mi je, da je tam že nekaj znancev in mi pokazal šotor s slovensko zastavo. V njem so bili on in drugi Slovenci in Hrvatje. Medtem ko sva se menila, je šla mimo naju skupina oficirjev. Govorila sva na glas. To je zapelo za uho enemu izmed njih. Zaustavil se je in me vprašal, kdo sem in od kod. Povedal sem mu. Potem se je predstavil, a se njegovega imena več ne spominjam.
"Jaz sem pa iz Št. Vida pri Vipavi, živel sem v Jugoslaviji. Kakor vidite, sem častnik. Nalogo imam, da zberem Slovence in Hrvate iz vseh taborišč. Upam, da se zavedate, da ste Slovenci in ne Italijani. Dovolj je bilo suženjstva pod italijanskim škornjem. Dokazati morate, da želite živeti skupno s svojimi brati v neki novi Jugoslaviji. Ta naj bi imela za zahodno mejo Sočo in še nižje. Isto velja tudi za Hrvate iz Istre. V Kairu nas je zbranih že nekaj tisoč. Ko se bomo z zavezniškim orožjem dobro izurili, se bomo priključili našim bratom, ki se bore za osvoboditev domovine izpod okupatorja. To je naš cilj in želja tisočero Primorcev in Istranov. Sami ste videli, kako so vas načrtno premeščali v Afriko, da ne bi imeli stikov s svojimi starši. Ti prav tako kakor vi in še bolj hrepenijo po svobodi izpod tujega jarma, ki ga nosijo že več kot dvajset let. Zahtevamo, da se krivice z Versailleske pogodbe poravnajo. Zahtevali bomo, da se poslednji človek, ki je po rodu Slovenec ali Hrvat in živi na tem ozemlju, do Soče ali čez, priključi v veliki Jugoslaviji."
Poslušala sva ga, kakor bi poslušala "Božjega preroka". Že dolgo nisem slišal lepe čiste slovenščine. Mislil sem si, da je to naš rešitelj. Vprašal naju je, če nas je tu veliko. Odgovoril sem mu, da ne vem. Ivančić pa je pritrdil, da nas je na stotine.
"Poglejte, kjerkoli na šotoru vidite jugoslovansko zastavo, tam smo Slovenci in Hrvatje."
"Fantje! Če se tudi vidva strinjata s tem, kar sem povedal, bi bila vajina naloga, da do jutri opoldne popišeta imena vseh Slovencev in Hrvatov, ki so v taborišču. Jutri se vrnem s prijateljem, takoj vas bomo oddvojili od Italijanov in šli boste v jugoslovansko taborišče. Vaših bratov je pri nas že veliko. Pripravljamo se za odhod v Jugoslavijo."
Šel sem po vodo in Ivančiću obljubil, da se vrnem in da v akcijo stopiva takoj. Čez dobro uro sem bil že nazaj. Ronzottiju sem se nekaj zlagal in šel v vojaško taborišče. Ivančića nisem dobil v šotoru, bil je še na delu. Našel sem ga ravno, ko je popisoval skupino okrog dvajsetih mož, med njimi tudi moje znance iz sosednjih vasi. Pisala sva do večera. Napisala sva jih okrog sto. Drugi dan sva imela smolo. Nekdo naju je

BUŠCA NAŠA ISTRA

Bepo in Franc sta ob stiskanju grozdja šrajala usakošćat, tudi kako je bilo ob opasilu nekoč in kako je danes.
Franc: *Bepo, povedme, kaj je upesilo!*
Bepo: *Upesilo je ster, še srednjeveške praznek zahvale, oferte eno odrajtavanja dajatev guspujske, praznek vesevja ob srečenje cele skupnoste eno vse žlahte s sosednjeh kraju. Upesilo je trajalo tri dneve.*
Franc: *So za upesilo anka plesle?*
Bepo: *Za upesilo je biu anka ples. Ti Franc, ki se še mlad, ne moreš znet, kašno upesilo smo jmele, ko so ble pr nes fešiste.*
Franc: *Kuker se čuje, ni moglo bet lepo.*
Bepo: *Enbot so ples prpravle fešiste. Eno fante se niso dale, ke prvico nepravet ples so zmeron jmele vone. Ratela je ana velika berufa, tekla je anka kri, puno so jeh dale v pržon.*
Franc: *Eno, kaj je blo bulše pud prejšnjo ublastjo?*
Bepo: *Ma ja, upesilo je blo unibot smrtne greh. Eno še pred dobreme deseteme lete niso tele nanker čet, da be jmele krajevne praznek v spomin na našo mik'no svubodo eno na une dogodek ses fešiste.*
Franc: *Ma kaj tašna je bla ta ublast?*
Bepo: *Kaj je denes bulše?*
Franc: *Ne, ni! Čuj, čuj ano prav novo...*
Bepo: *Kašno?*

Nada Morato in Avgust Danilo Pucer ob predstavitvi vodnika Popotovanje po izoslkem podeželju v Kortah, oktober 1998.

Franc: *Letos so tele predstavet dva dan pred upasilom ano čitenko, ma use niso ble ze tu. Zetu so se odločle, da bojo to nerdile v druzen kraje. Ponjer se je najdu aden, ki je jmu malu več suli u glave, anka malčkor srca eno eno je reku, de bojo čitenko predstavle duma!*
Bepo: *Ma kaj še denes kumanderejo une?*
Franc: *Eno še kaku, prnes preu grdu.*
Bepo: *Kdu su une?*
Franc: *Une, ki še denes vlečejo brene.*
(oferta - dajatev ob slovesnih mašah, čitenka - knjiga,brene - uzde)

NEŠ KUNFIN

Peranjce mejijo ob Stareh Čedleh ses kurtežanskeme posestveme. Ten se anka reče Na kunfine. De be se vsak dan ne vračale z dela v Peran, so prespale v kuće Na kunfine. Ranjke Felda je znal puvet, kaku je anga Peranjsca zalotu pr prestavljanja kunfina. Reku me je: "Peste stat kunfin, ko ne te hiten dol u Seću! Ten boš kuho tojo palento!" Eno, če ćeste videt, ke jo je kuho, hodte pugledet, sej se pe puzna! (Povedal Just Felda, rojen1930, zapisala Nada Morato leta 1982.)

---

ovadil Italijanom in ti so na naju organizirali napad. Na mojo srečo je bil Ivančić mož, ki si je upal spraviti se na najmanj deset Italijančkov. Ko sva jih razmetala okrog sebe, je bilo taborišče že razdeljeno na dva tabora. Naši fantje so se potegnili za naju. Četudi nas ni bila niti dvajsetina vseh ujetnikov v taborišču, so se Italijani pred nami umirili. Rezultat: okrog dvajset razbitih glav na njihovi in par na naši strani. Da bi nabrali čimveč imen, smo organizirali še nekaj fantov, ki so nama pomagali.
Častnik ni prišel ob dogovorjeni uri. Z radostjo sva ga čakala, da se mu pohvaliva o našem uspehu. Prišel je komaj čez deset dni. Tokrat sta bila z njim še dva narednika. Imena fantov so bila napisana na razne papirje, največkrat na zavojni papir dvopeka. Zbrala sva okrog stošestdeset, stosedemdeset imen. Dobila sva prvo pohvalo. Dejal je, naj bomo pripravljeni; vsak čas lahko pridejo po nas. Pozdravili smo se in odšli.
Dnevi so minevali, odhoda ni bilo. Bila je lakota, ker ni bilo organizirane prehrane. Moj komandant me je kregal, ker me je večkrat potreboval, pa me ni bilo nikjer. Zbežal bi od njega, pa nisem hotel, ker mi je bila dovolilnica, "carta bianca" potrebna. Uporabil sem jo tudi za tovariše, da sem jim prinesel vode. To je bilo te dni najbolj dragoceno. Ukaz je bil, da se imena zbirajo še naprej. Italijani so vedeli, da se bomo od njih ločili. Govorili so, da bomo šli sedaj v Jugoslavijo na njihove brate. Razvila se je politična tribuna, ki se je končala z razbitimi glavami in ubodi z nožem. Dnevi so začeli hitreje minevati.
Nekega dne, ko smo vstali, smo videli veliko kolono avtomobilov, ki so bili parkirani ob taborišču. Predno je Ronzotti vstal, sem pobral svoje stvari in ne da bi ga pozdravil šel v taborišče k Ivančiću. Nestrpno smo čakali. Ob sedmi uri se pokaže komandant taborišča, Američan, in par vojakov z narednikom. Ker so kamioni že čakali, smo bili prepričani, da čakajo nas. Takoj sem se mu približal. Ukazal je, naj se vsi Slovenci in Hrvatje zberemo z vsemi stvari, ker se bomo odpeljali. V par minutah smo bili zbrani. Italijani so zijali s strani. Tu pa tam je padla kaka psovka na naš račun in kak "traditori".
Vrnil sem se do Ronzottija, da se od njega pozdravim ... nato sem sedel v kamion.
Bilo je deset kamionov, nas pa okrog dvesto. Ko je kolona krenila, je narednik ostal s komandantom taborišča. Čudno se nam je zdelo, da noben od Jugoslovanov ne gre z nami. Potolažili smo se s tem, da pridejo s svojim vozilom. Takoj ko smo se premaknili, se je razlegla slovenska pesem, kakor da je na vsakem kamionu pevski zbor. To je Italijane še bolj razjezilo. Vse, kar so nam mogli storiti, je bilo, da so še bolj razjarjeno vpili "traditori, boste plačali". Kričali so in žugali z rokami, dokler so nas videli.
Od spremstva sta bila z nami samo ameriški podoficir in navaden vojak. Z njima se nismo mogli pogovoriti. Do Tunisa smo se vozili nekaj več kot pet ur.

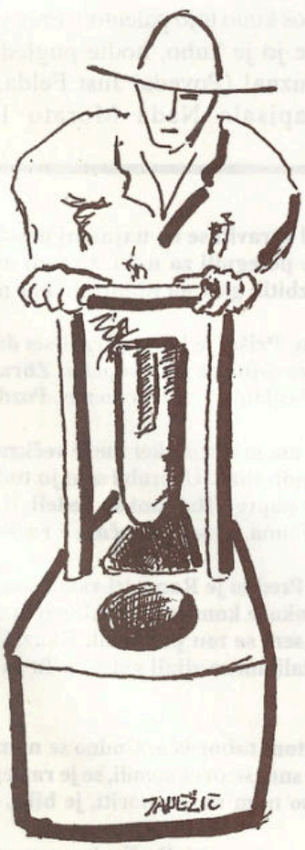
Janez Janežič

RAZMIŠLJANJE O ETNOLOGIJI

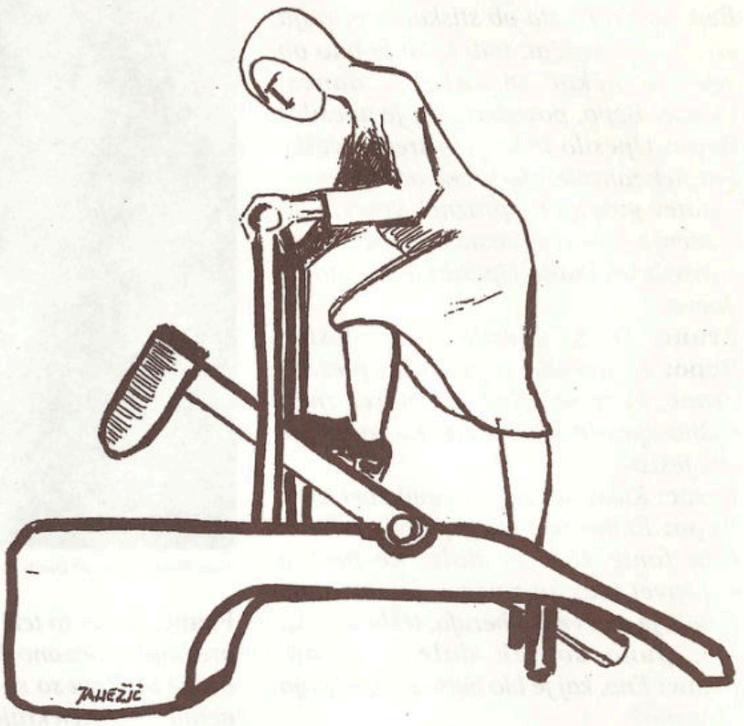
Etnologija je predstavitev svojih korenin, na primer predmetov in običajev, ki so v vsakem narodu uteha in vodilo za prihodnost. Kot v vsaki vedi se je tudi v etnologijo prikradla vrednost. Družba nas preko izobraževalnih procesov uči vrednotenja določenih ved, na primer matematike. Na bremenih posameznikov pa marsikdaj ostane spoznavanje etnologije, vede, ki izpričuje način in razmere življenja naših prednikov. Ob nepoznavanju te vede, ob pomanjkljivem izobraževanju, se lahko zgodi dvoje; da etnološke predmete podcenimo ali precenimo. Slovenski narod je storil kar oboje. Najprej je svoje korenine razbil in poceni prodal, danes pa preostale primerke, zbledele liste, vrednoti več kot nekoč lastne korenine. Zakaj tako? Tudi odgovor na to vprašanje je del naše etnologije. Pomanjkanje znanja s tega področja vam želim popestriti z razkritjem stope.

Stopa

Poznamo kamnite in lesene stope. Predmet naše obravnave bo lesena stopa. Bil je pripomoček, s katerim so si vaščani istrskih vasi pripravljali hrano. V odvisnosti od premoženja je bilo v vasi več stop, ni je pa vasi v Istri, ki stope ne bi imela. Da bi videli, kako je lesena stopa izgledala, jo prikažemo na naslednji risbi. Iz stoletnih hrastov je narejeno ogrodje, na katerem se nahajata udarni vzvod in bat. V hrastove korenine je vdolbena luknjo, kamor so postavljali koruzo, pšenico, ječmen in jih udarjali z batom. To delo so opravljale žene in otroci. Samo ime tega pripomočka izvira iz njegove uporabe. Žene so z nogo stopale po vzvodu in s tem premikale bat. Vzvod je bil narejen tako, da se je po razbremenitvi povrnil v prvotno leGo in s tem sledil ritmu upravljalca - glej skico.

Janez Janežič, Stopa, ilustracija, 1998

Janez Janežič

O ALUMINIJASTI POSODI

(zapisano ob razstavi starih predmetov ob prazniku Sv. Nazarija, junij 1996 ?)

V rimskih časih je živel modrec Plinij Starejši, ki je v svoji knjigi "Naturalis historia" (Zgodovina narave) omenjal material, ki je bil koristen pri utrjevanju barvil, da niso zbledela, za glaziranje papirja in sušenje kož. Kovino je imenoval "alumen", iz te besede pa je danes sestavljeno ime aluminij.

Dva tisoč let po zapisu imena "alumen" sta raziskovalca Wohle in Oerstad v začetku 19. stoletja pridobila čist aluminij. Aluminij pridobivamo iz boksitne glinice. Z dodajanjem legirnih elementov pridobivamo različne aluminijeve zlitine, ki se uporabljajo v najrazličnejše namene, od gradbeništva, strojegradnje, do avtoproizvodnje ...

Namen razstave je predstavitev aluminijaste posode, ki se je zaradi odličnih lastnosti te kovine uporabljala v začetku 20. stoletja in vse do osemdesetih let. Pred tedanjo posodo je dobila izrazito prednost zaradi svoje teže, ki je znašala četrtino teže običajne posode, visoke toplotne prevodnosti, kar je omogočalo enakomerno pregrevanje ter da se hrana ni prismodila in zaradi trajnega estetskega videza. V Istro je aluminijasta posoda prišla pred prvo svetovno vojno, uveljavila pa se je predvsem po drugi svetovni vojni. Prinašali so jo predvsem iz Trsta, saj je tam obstajala livarna aluminija. Preden je na istrska ognjišča prišla tovrstna posoda, so na njih kuhali v različnih glinastih in kovinskih posodah.

"Po drugi svetovni vojni sem kupila lepo tečo (kozico), v kateri kuham le pašto (rezance), in sem jo drago plačala. Imam jo še danes, pa je še vedno lepa bela," pravi gospa Albina iz Trebeš. Njeno pričevanje nam odkriva dejstvo, da je bila aluminijasta posoda v tistih časih zelo draga. Skozi leta uporabe so znanstveniki ugotovili, da je škodljiva zdravju, saj se v hrano vpijajo aluminijeve spojine, ki se v človeškem organizmu kopičijo in povzročajo različne bolezni prebavil.

Tako je od nekdaj. Kar pridobi človek novega, nepreizkušenega za njegovo zdravje in okolico, spozna šele po določenem času, zaradi nezaželenih učinkov spremeni miselnost in pridobitev ovrže ...

Naravnanost civilizacije je neusmiljena. Najmočnejši kupujejo nove, nepreizkušene stvari, ki jih drago plačujejo. Tako je tudi s posodo, hrano in prostorom, na katerem živimo. Mi pa jim le nemo sledimo.

Matija Hrvatin

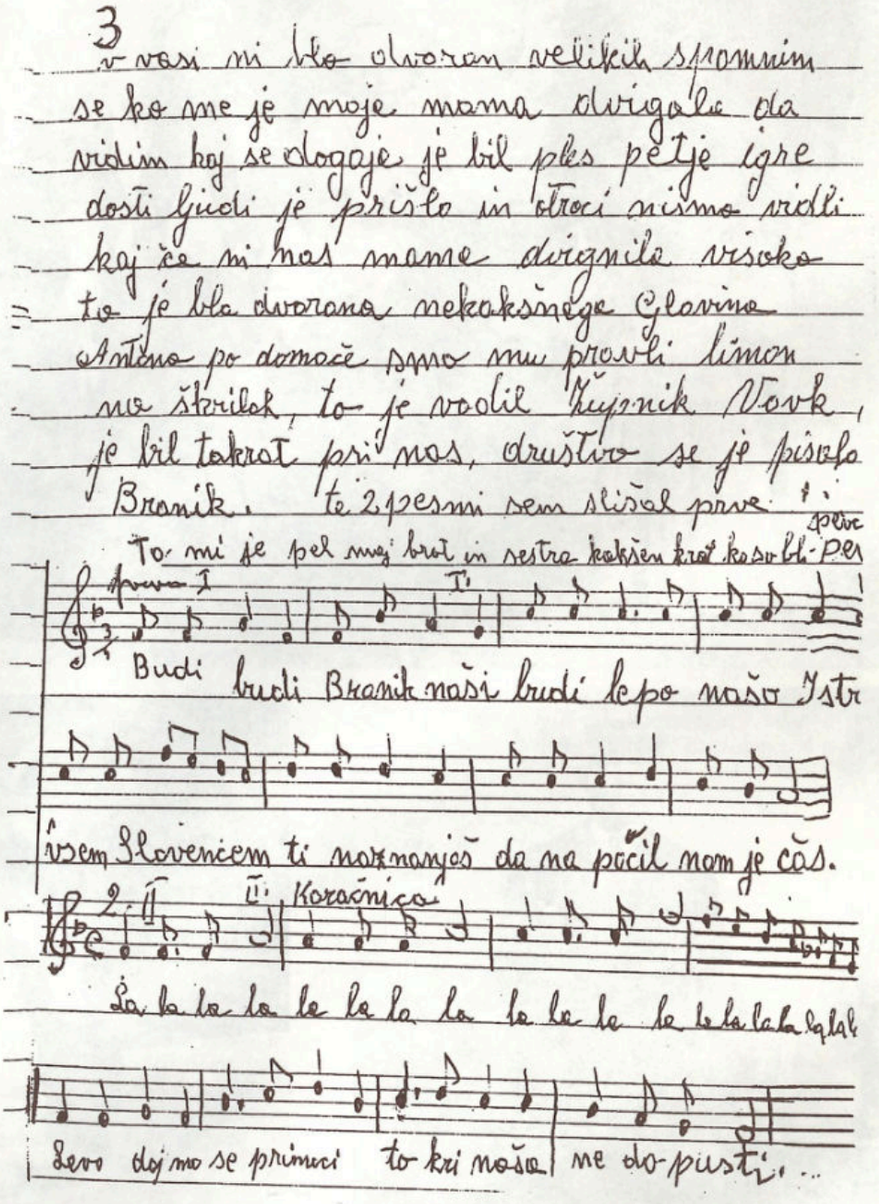
NEKAJ SPOMINOV - kako je prešlo moje življenje do leta 1986

Spomnim se, ko sem bil majhen, mogoče sem imel tri do štiri leta, ko me jedvignila mama, ko je bil pogreb sosede, da jo vidim, ko je ležala v trugi. Ne bom je pozabil. Ženska je bila še mlada, pravili smo ji Antonja Toškanka. Malo časa potem je umrla Savarin Marija, rojena Korenika, bila je s Kort nad Izolo, poročena je bila z Andrejem Savarinom. Za njo je umrla še sestra Savarina, Andreja. Tako so umrle dve svakinji druga za drugo. Bili smo pravi sosedje. Prva Toškanka Antonija se je poročila z Glavino Andrejem. Marija Korenika s Savarinom Andrejem in Savarin Marija z Markežičem Matijom. Ženske so umrle v dveh letih. Vse tri so imele okrog trideset let.

Drugi spomin so bile pogoste proslave ob kakšenm prazniku. Pravili smo jim miting. Imeli smo v vasi majhno dvorano, ni bilo velikih dvoran. Spomnim se, ko me je moja mama dvigala, da vidim, kaj se dogaja. Bil je ples, petje, igre. Dosti ljudi je prišlo in otroci nismo videli, če nas ni mama dvignila visoko. Dvorana je bila od nekega Glavine Antona, po domače smo mu pravli Limon. Vse to je vodil župnik Vovk. Društvo se je imenovalo BRANIK. Tidve pesmi sem slišal najprej. Pela sta mi jih brat in sestra včasih, ko so bili pevci.

1. pesem:
Budi budi Branik naši
budi lepo našo Istro
vsem Slovencem ti naznanjaš,
da napočil nam je čas.

2. pesem - koračnica
La, la, la, la....
la, la, la, la...
Levo dajmo se Primorci
to kri naša ne dopusti.

Naslednje, kar se spominjam, je leto 1911, ko je šla Italija v vojsko proti Libiji in jo je tudi zavzela. Takrat so hodili okrog cigani in so prišli tudi v našo vas. Prišlo jih je več in otroci in starejši fantje so spali zunaj po travnikih. Pozimi pa so prišli v vas in so prosili, da jih ljudje spravijo v štale, kamor je bila živina ali v senike, v skedenj. Sosed Savarin Andrej jim je vedno dal štalo. Imel jo je samo za listje za steljanje živine. Tam so lahko spali vsi, tudi če jih je bilo dvajset. Mi smo stanovali zraven in najrajši so prišli k nam. Imeli smo veliko dvorano, kjer je imela sestra delavnico, ker je bila šivilja. Tam je bilo pozimi vroče in so bili z nami cel večer in tudi ponoči. Spominjam se, ko so peli pesem "E viva Tripoli, sarà italiana, sarà italiana, con rombo del canon".

Leta 1912 sem začel hodit v šolo, hodil sem dve leti, potem je leta 1914 začela vojska. Vzeli so vse moške od osemnajstega do dvainpetdesetega leta. Tako so spraznili vse, ostali smo otroci in ženske. Potem nismo hodili več v šolo, šli smo samo včasih, če je bil dež. Morali smo delati na gruntu in pomagati drugim družinam. V grunt smo hodili vsi od šest let dalje kopat in kar je bilo potreba pri družinah, ki so imele več otrok in stare ljudi. Bila je družina, ki je štela enajst članov, osem otrok, mama, nono in nona. Stari niso bili več sposobni, da bi kaj delali. Najstarejši otrok je imel štirinajst let, drugi za njim dvanajst. Taka pa ni bila samo ta družina, takih z desetimi otroki je bilo dosti. Torej, kjer smo bili manjša družina, kakor na primer naša, kjer je bil moj oče, čeprav je bil star že oseminpetdeset let, brat štirinajst in jaz devet let, smo se še mogli posiliti, da smo pomagali te uboge ljudi. Imeli smo župnika, pisal se je Čemažar Jakob. Bil je Ljubljančan. Bil je priden župnik. Dal si je v glavo in večkrat sklical ljudi, da bi se kako pomagalo potrebnim. Tako je prepričal ljudi, da je šlo vse lepo naprej. V Šmarjah je bil od leta 1910 do 1922, potem ni mogel več, ker so ga vedno iskali fašisti. Niso mu dali miru. Vedno so bili ljudje, ki so ga varovali. Gledali so, da ne bi prišli fašisti iz Kopra. Če so jih opazili, so mu šli hitro povedat. Če je imel čas, je šel dol na vrt in skočil pod zid in zbežal v grunt.

Okrog župnišča so bile ženske. Če so videle, da ne more več zbežati ... je to smešno ... v župnišču je še danes tisti dimnik v kuhinji, približno en meter širok, so pravili. Nek zidar mu je v tem dimniku napravil nekaj železa in sedež gor, bolj visoko, kjer je bil prostor. Ta zidar se je tega domislil. Če ni bil pripravljen, da bi zletel v vrt dol po dvorišču, bilo je veliko dvorišče, je lepo hitro skočil v dimnik. Dekla mu je hitro dala eno škalco in jo umaknila. Takoj, ko so bili tam, je pogledala čez okno. On je bil že v dimniku. Zvonili so ... Pridejo gor grdi, "bon giorno", ona pa "dober dan".

"Dove paroco?"

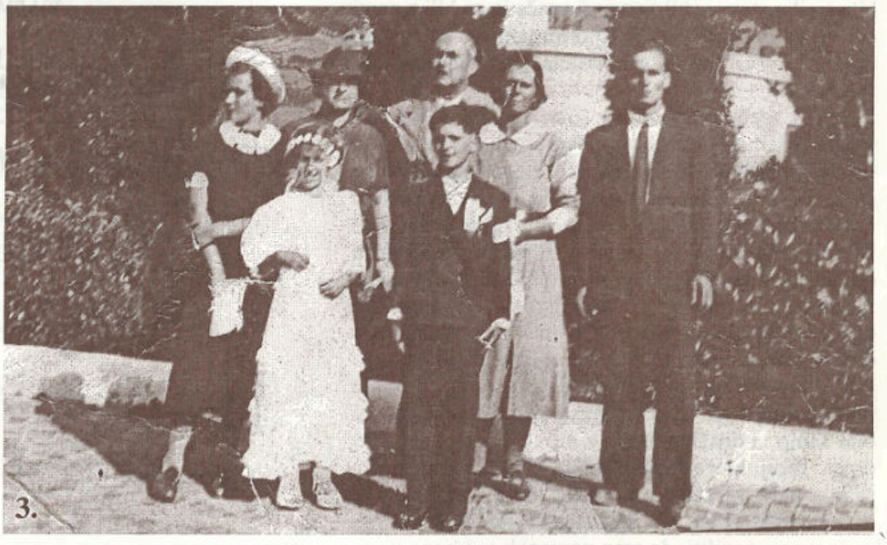
"E' andato a Trieste dal vescovo." Ali v Koper, kakor je bilo. "So odšli, sem jih poslala praznih rok tele lumpe," je povedala. "Pejte dol," jim je rekla.

Potem se je župnik naveličal in je šel proč v Ljubljano. Bilo je leta 1922, meseca junija.

IZ VAŠIH PREDALOV

PRVI ISTRSKI NARODNJAKI IN IZOBRAŽENCI

Na fotografijah:

1. Družina Mateja Kocjančiča iz Trušk 10, okrog leta 1910 (last Marije Kocjančič)
2. Matej Kocjančič, Truške 10, skoraj dve desetletji župan občine Marezige, slikan med obema vojnama (last Marije Kocjančič)
3. Bružina Josipa Agneletta, po rodu iz Trseka (last Branka Kozloviča)

4. Štefan Lovrečič iz Trušk, član TIGRa in bančni delavec, slikan v Radgovni l. 1916, (last Marije Kocjančič)
5. Družina Štefana Lovrečiča iz Trušk okrog leta 1925 (last Ivana Lovrečiča)
6. Družina učitelja Josipa Bertoka iz Bertokov, leto 1909, po fotografiji, objavljeni v časniku Il Piccolo
7. Jubilejna šola v Truškah, zgrajena leta 1909 (last Marije Kocjančič)
8. Nadučitelj Josip Valentič z učenci pri Svetem Antonu (last Nevje Hrvatina)
9. Andrej Medoš iz Medošev z ženo in sovaščanom leta 1951. Andrej Medoš, predsednik Kmečke zveze in sodelavec Mateja Škerbca pred 1. svetovno vojno (last Emilija Medoš)

Avgust Danilo Pucer

VINSKA TRTA

Trta je bila na Zemlji že pred človekom. Žlahtna trta, imenovana vitis vinfera, se je razvila iz divje, gozdne trte, vinis silvestris. Gojenje vinske trte in umetnost stiskanja grozdja ter shranjevanja vina so poznali že najstarejši kulturni narodi. Kdo je prvi gojil vinsko trto ni enotnega mnenja.Nekateri menijo, da so prvi gojili vinsko trto Sumerci in za njimi Babilonci. Da bi to utegnilo biti res, govori tudi zgodba o Noetovi barki, ki je sumerskega izvora. Zgodba omenja, da je Noe po izstopu iz barke posadil vinsko trto. Noeta se na splošno tudi danes omenja kot prvega vinogradnika. Med mnogimi dobrimi lastnostmi, ki jih je imel Noe, mu pripada tudi neslavno prvenstvo v tem, da se ga omenja kot prvega človeka, ki se je napil z vinom do pijanosti.

Nekateri trdijo, da so arheološki predmeti iz Male Azije, ki govorijo o umetnosti stiskanja grozdja in hranjenja vina, najstarejši. Ti naj bi bili iz obdobja sedem do osem tisoč let pred Kristusom.

Bolj jasno nam o trti govori grška zgodovina. Neka zgodba iz obdobja štiri tisoč let pred Kristusom pripoveduje, da je neki kmet v zimskem času privezal kozo v bližino vinograda. Ko je kozi zmanjkalo trave, se je lotila trsnih mladik. Tako je na bližnji trti oglodala skoraj ves enoletni les. Ostalo je samo nekaj štrcljev. Tisto leto je oglodana trta dala boljši pridelek kot ostale trte v vinogradu. S tem se je začelo obrezovanje trt.

V naši bližini, na dalmatinskih otokih, so grški priseljenci gojili vinsko trto že v 16. stoletju pred Kristusom. Grški pesnik Homer opisuje junaka Ahila, ki mu je neki kovač skoval poseben ščit, na katerem je bil upodobljen vzorno zasajen vinograd.

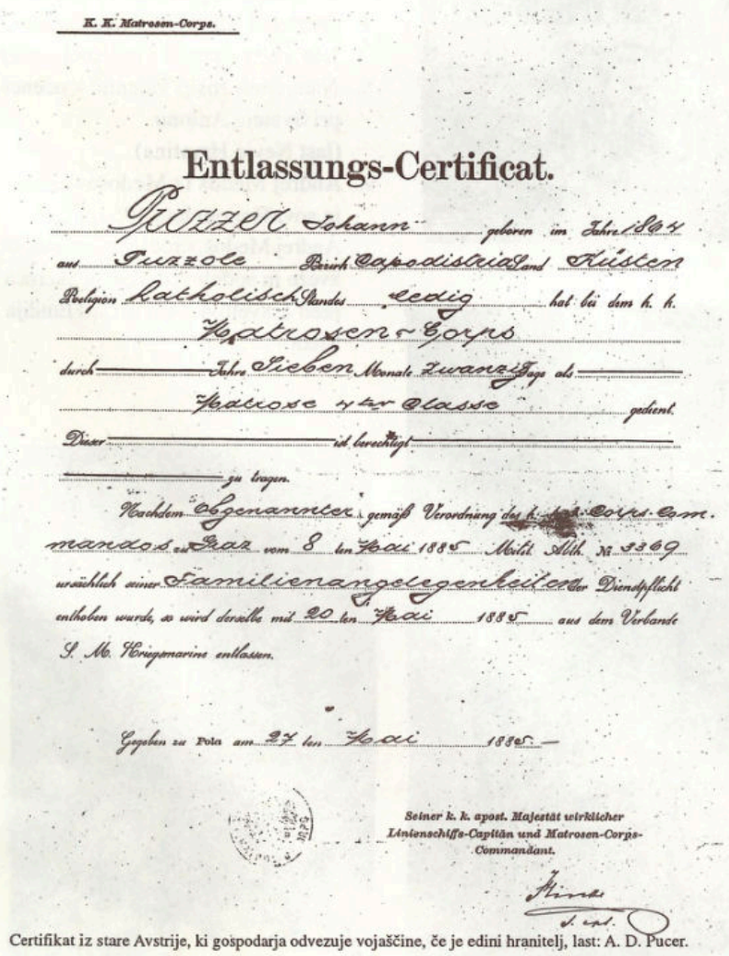
Rimljani so v času osvajanja Balkana, ki je potekalo od leta 30 do 14 pred Kristusom, pospeševali širitev vinogradništva. Po propadu rimskega imperija je ob preseljevanju narodov vinogradništvo močno nazadovalo. Ponovno je vinogradništvo doživelo svoj vzpon s širitvijo krščanstva. Največjo zaslugo imajo pri tem samostani. Vinogradništvo je močno nazadovalo v času turških vpadov po letu 1468. Vojne in Koran prepovedujejo uživanje alkohola.

V novejši zgodovini je vinogradništvo doživelo pravo katastrofo. V drugi polovici 19. stoletja se je pojavila trsna uš, phylloxera vitifoliae.Trte v naših krajih je napadla leta 1880. Skoraj istočasno se pojavita še bolezni peronospora, plasmopara viticola in oidium, s čimer se je vinogradništvo podražilo in zakompliciralo.

Zaradi trsne uši, so v kratkem času propadli skoraj vsi vinogradi po Evropi. Pozneje so bili obnovljeni s cepljenjem na ameriško podlago. V novejši zgodovini so na ozemlju današnje Slovenije pospeševali razvoj sodobnega vinogradništva. Kmetijska šola v Mariboru 1872 ; Pred drugo svetovno vojno in tudi nekaj let po njej je delovala tudi kmetijska šola v Škocjanu pri Kopru. Našim vinogradnikom so bile v pomoč tudi knjige v slovenskem jeziku kot so: Vinoreja za Slovence, Umni kletar in druge. Tudi danes lahko vinogradniku veliko pomaga dobra knjiga, vendar je potrebno stalno slediti tudi novim spoznanjem, ker veda na tem področju hitro napreduje.

Trta uspeva v zmernem pasu, kamor spada tudi Slovenija. Po statističnih podatkih ima Slovenija dvajset tisoč hektarjev posajenih z vinsko trto (kar je približno en odstotek površine), pred stopetdesetimi leti pa je imela petdeset tisoč hektarjev. Absolutnih vinogradniških površin ima Slovenija triintrideset tisoč hektarjev. Površine v Sloveniji, kjer uspeva vinska trta, delimo na tri rajone: podravski, posavski in primorski rajon. Vinorodne rajone delimo na okoliše, te pa na podokoliše itd. Najbolj znane avtohtone sorte trt v koprskem vinorodnem okolišu so: refošk, malvazija, maločrn, rumeni muškat in namizna sorta cibabiba. Danes so priporočene še naslednje sorte: beli pinot, chardonay, merlot, savinjon in še nekatere druge.

Po prvi svetovni voji so bile prinesene v naše kraje nekatere sorte bianchera, med katerimi je bila najbolj razširjena tako imenovana pagadebiti (plačuje dolgove). Ta trta daje obilo pridelka, toda nizko kvaliteto. Danes, ko gre belo vino slabo v prodajo, trg pa zahteva visoko kvaliteto, bi morali to trto preimenovati v fa debiti (dela dolgove). V resnici te sorte pri nas nihče več ne sadi.

K. K. Matrosen-Corps.

Entlassungs-Certificat.

PUZER Johann geboren im Jahre 1864
aus Puzzole Bezirk Capodistria Land Küsten
Religion katholisch Standes ledig hat bis dem k. k.
Matrosen-Corps
durch Jahr sieben Monate zwanzig Tage als
Matrose 4ter Classe gedient.
Dieser ist berechtigt
zu tragen.

Nachdem Obgenannter gemäß Verordnung des k. k. Corps-Comm. mandos ex Mai vom 8 ten Mai 1885 Mittl. Abth. Nr. 5369 wesentlich einer Familienangelegenheit der Dienstpflicht enthoben wurde, so wird derselbe mit 20 ten Mai 1885 aus dem Verbande S. M. Kriegsmarine entlassen.

Gegeben zu Pola am 27 ten Mai 1885.

Seiner k. k. apost. Majestät wirklicher Linienschiffs-Capitän und Matrosen-Corps-Commandant.

Certifikat iz stare Avstrije, ki gospodarja odvezuje vojaščine, če je edini hranitelj, last: A. D. Pucer.

Elida Dobrinja

NIHČE NAM NIČ NE MORE

Ali je ta trditev res znamenje moči, samozavesti? Na to si odgovorite sami; svinčnik sem vzela v roke, samo da napišem svoje misli. Tema: današnja mladina, študentje - bodoči izobraženci, voditelji naše ljube državice.

Otrok konča osnovno šolo pri štirinajstih, petnajstih letih. Recimo s prav dobrim, odličnim uspehom, potem ko je že vse otroštvo sanjaril o pomembnih funkcijah. Nima točno izpiljene ideje, a neko predstavo o sebi v bodoče ima. Torej, vpiše se na gimnazijo. Poln pričakovanj, kaj se bo tam naučil, ali bolje rečeno, tako bi moralo biti. Na žalost pa se tudi gimnazijo da preplonkati in prešpricati. Zakaj? Čemu se potem sploh vpišeš na gimnazijo, če te znanje ne zanima? Mogoče pa te v resnici zanima, pa so drugi dejavniki, ki te spravijo na stranpoti. Izhajajmo iz tega, da ima najstnik nek cilj, ko se v šolo vpiše. Če ne drugo, da si bo s svojo šolo čez nekaj let našel delo, s katerim se bo preživljal.

Skozi celotno obdobje odraščanja si otrok išče svoja vodila, ki se jih bo v življenju držal. Kaj si bo za vodilo izbral, v tem je "kleč". V današnji družbi pa je težko najti neko resnico, ki te bo pripeljala zdravega, normalnega, predvsem srečnega skozi življenje. Poglejmo si učitelje v funkciji voditeljev svojih učencev. Definicija besede učitelj je človek, ki drugega nekaj uči, mu posreduje znanje. To torej učenec od učitelja vsaj v osnovi pričakuje. Pustimo zaenkrat ob strani dejstvo, da učitelji dandanes nimajo več avtoritete in zanemarimo vpliv tega na učence. Najstnik se na srednjo šolo vpiše pripravljen na to, da mu bo učitelj posredoval določene stabilne podatke, ki se jih bo kot odrasel v življenju držal. Namesto tega pa ga na primer učitelj psihologije sprašuje za mnenje o tem in onem. Otrok postane zmeden in razočaran. Spraševati se začne, kaj se je zgodilo s piedestalom profesorja, kateri naj bi mu razkril skrivnosti resnice, če ta učitelj le sprašuje za mnenje. Kdo mu bo povedal, kaj je v življenju prav, ga naučil vrednot? Odgovor najstnik najde v tem, da ima torej lahko vsak svoje mnenje in v družbi lahko dela, kot se mu zazdi. To je prva stopnica do: "Nihče mi nič ne more, saj je vsako mnenje cenjeno in upoštevano." Na vprašanje, kam to vodi, si odgovorite sami.

Vera Bordon
MOJI DOMOVINI

Z vsakim dnem, ko skozi okno se ozrem,
srce radostno vztrepeta - čutim neizmerno srečo.
Stoletne so nam sanje se izpolnile;
trpljenja, suženjstva smo se rešili.
Zdaj vprašam vas: se naj zdaj prerekamo?
Kaj hitro se lahko zgodi, da spet smo nad prepadom.
Ne da se zavemo, zdrsnemo zavolj norosti.
Saj ne more biti res, človek ne počenja zla zavestno.
Zato strasti se naj umirijo, plemenitost naj srce napolni.

Sprehodi se človek po prekrasnih poteh,
in glej, kako se v srcu na dobro obrača.
Občudoval boš ptico, ki na nebu leta,
opazil cvetje na vrtovih, ki omamno vabi.
Naš človek se nad poljem sklanja.
On zemljo ljubi, ves um in trud je vanjo vložil.
Muči se, ne pritožuje, dokler ne omaga.
Naš človek zmore vse, kar se oprime.

Zdaj opustimo vsi sovraštvo in zavist,
saj dobra misel le pripelje k sreči.
Za novi rod, kar zdaj imamo, hranimo,
polepšajmo, da bodo vekom veke to cenili.
Če bode morda dvom razjedal ti srce,
naj misel se resnična razodene:
o, domovina, kako si lepa, mila.
Tako korak lahkotnejši bo, um bistrejši.

Na TV Slovenija je bila nedavno mladinska oddaja, v kateri so bili gostje mladi gospodiči in gospodične. TV Slovenija kot nacionalna televizija bi morala prevzeti odgovornost za svoje gledalce ter jim sporočati vrednote ... V oddaji se je govorilo tudi o denarju. Aktualna tema seveda. In vsak od gostov je lahko povedal svoje mnenje. Na vprašanje voditeljice, ali bi bil nekdo pripravljen za plačilo lagati svojemu prijatelju, jih je nekaj kar cinično skomignilo z rameni, češ: "Bi, zakaj pa ne?" Odgovor na vprašanje je: "Zato, ker to ni prav." Preprosto samo zato. Voditelja pa na to nista reagirala. Sprejela sta ga kot vsak drug odgovor. Vprašanje, do kam se posameznik lahko spusti za denar, je ostalo odprto. Pravzaprav je mnenje gosta, da je za denar vse dopustno in bi bili pripravljeni za denar storiti to in ono, ostalo brez javne graje. In to na nacionalni televiziji. Gledalec se zamisli: "Če lahko on to na televiziji javno pove, lahko jaz to dejansko storim, saj nihče ne bo vedel." To je posredni razkroj vrednot. Če televizija ne posreduje pozitivnih vrednot, je edina možnost, da gledalcu predstavlja družbo brez vrednot. Kam to vodi, si odgovorite sami.

Poglejmo si mladinske časopise. Ko sem listala po časopisu Študent, mi je padel v oči nepodpisan članek o življenju študentskih podnajemnikov. Strinjam se z neznanim avtorjem, da so cene sobic v Ljubljani predrage, a avtor je šel predaleč. V svojem članku ne išče konstruktivne rešitve na resen študentski problem, ampak vzpodbuja študenta podnajemnika k nemoralnem ravnanju nasproti lastniku. Konkretno mislim na predlog avtorja, naj študent lastniku najemodajalcu grozi s prijavo davčni inšpekciji: " Zato lahko študenti grenijo kršiteljem življenje z grožnjo prijave, ne pa da lastniki težijo študentom." (citirano iz članka Podnajemniško življenje študenta, iz 4. številke časopisa Študent) Tu ne gre le za problem previsokih najemnin in absolutno podrejenega položaja študenta v razmerju najemodajalec - najemnik. V tem odnosu gre tudi za spoštovanje najemodajalčeve lastnine s strani študenta. Ravno to vrednoto spoštovanja tuje lastnine avtor v članku zanika, ko študentu predlaga, naj nikar ne poravna škode lastniku, če mu je razbil okno ali zažgal dnevno sobo, najemna pogodba pa ni bila podpisana. Citiram: " ...mu škode nikar ne plačujte, ampak si raje poiščite drugo stanovanje, saj vam nihče nič ne more! "

Če je tako, lahko v današnji družbi vsak stori vse. Kam to vodi, si odgovorite sami.(Nadaljevanje prihodnjič)

Vera Bordon
POMARANČA

Bilo je davno, vendar resnično. Doma smo bili štirje otroci in živeli smo skromno. Bližala se je težko pričakovana Velika noč. Spominjam se vsega, kot bi bilo danes. Močno si želim, da dogodek prikažem, kot je bil v resnici. Moj pokojni brat Dušan, klicala sem ga kar Duško, je bil izjemen človek. Ena sama pomaranča se je znašla v njegovih rokah. Z njo se je poigraval, kar izzival me je z njo, češ, poglej, kaj imam. Moja je. Spominjam se, da sem gledala v njega s poželjivimi očmi. Upirala sem pogled enkrat vanj, drugič v pomarančo. Takrat se mi je zdela mali zaklad. Tako je pač bilo. Bilo je namenjeno, da okrasi Velikonočno butarico.

Otroci, ki smo občutili siromaštvo, smo jih krasili z vsem mogočim, čemur bi se danes smejali mladi in stari. A tudi v tem je bilo mnogo čara in veselja. Taki smo bili, tako smo čutili in odraščali. V najskromnejši stvari smo znali najti košček sreče.

Zdaj pa opišem, kje je pomaranča pristala. Nikoli ni okrasila butarice. "Daj," poreče moj dobri brat, "dajva jo s kovancem sekati. Kdor jo večkrat zadene, njegova bo."

Igrava se in obema se roka malček zatrese, seveda on zmaga. Še danes vidim njegove dobre oči, čutim njegov pogled. Še danes kot da slišim njegov glas. Občutil je, da sem se v hipu razžalostila, seveda, saj sem bila še otrok. Pomaranča pa tako sočna in vabljiva.

Pristopil je k meni z naglim korakom, oči so se mu od zadovoljstvat kar iskrile. "Saj ni važno, če sem zmagal. Igra je igra, jaz ti jo podarim. Ti si punčka, jaz deček. Olupi jo in pojej!"

Jaz jo kar zgrabim. Po tleh se je cedil sok, saj je bila vsa sesekana, kot da bi bila ranjena.

Nato se je Duško oddaljil nekaj metrov. Danes vem čemu. Stekla sem k njemu, mu ponudila sočno rezino. Še predno jo vzame, se zopet srečava z očmi. V trenutku se obema nekaj sproži v srcu, objameva se in v očeh imava solze. Nikdar ga nisem pozabila, a tudi ne tega čudovitega dne, njegove srčnosti, ki je bila le ena med mnogimi.Te vrstice posvečam njemu v spomin.

Dekle, foto Marta Balaban Koprivc, 1996.

Dorica Milosavljevič

Zaropotalo je v kaminu

Nostalgija in tesnoba me obhajata vse bolj in bolj, stopnjujeta se z bližajočim se časom Božičnih dni. Ne morem imenovati teh občutkov pričakovanje. Ni pričakovanje prava beseda za nekaj, kar te ob spominu na doživeto napolni s prijetno toploto in ki se ne bo - se ne more ponoviti. Daleč je čas, ko sem kot otrok tavala od drevesa do drevesa, si ogledovala mah ob deblih in v mislih kreirala pokrajino pod mojim Božičnim drevescem. V košek sem zložila malo višjega, temno zelenega, ki bo uprizarjal gozdiček, nato še malo svetlejšega, z največjo prazljivostjo pa sem od zemlje ločila najlepšega, svetlozelenega. Zdel se mi je kot žamet. Ob vznožju gozdička ga bom sestavila v pašnik in nanj postavila ovčke, sem si mislila; iz papirja bom naredila skale, potko do hlevčka, ki bo stal ob deblu, pa bom posula s kamenčki. "Nekje bi morala dobiti še enega kralja, " sem si govorila "in enega oslička, da ga položim ob jaslice... " S takimi mislimi in polno košaro mahu sem se vračala domov.

Spomnim se, da sta še dolgo potem vsako leto za Božič na potki pod drevescem stala le dva kralja, v hlevčku ob jaslicah pa Marija z Božjim sinom in kravica. V šoli nam Božiča takrat niso omenjali. Učitelji so nam govorili o Novoletnih jelkah in darilnih paketih pod njim. Namesto jelk in smrek, ki so krasile šole, trgovine in sprejemnice v mestnih stanovanjih, je v kuhinjah vaških podarjal občutek svečanosti bor. Njegove veje, ki odražajo skromnost, upornost, trdoživost in neomajnost človeka primorskega zaledja, so bile okrašene s pomarančami in jabolki. Nobenih paketov ni bilo pod krošnjo. Otroke premožnejših družin so z drevesa mikavno vabili v svetleče papirčke oviti bomboni in le redki snežno beli "mandolati".

Dedek Mraz " v čistih časih ni bil radodaren. Otroci si takrat nekako nismo niti upali želeti in pričakovati kakršnegakoli darila, kaj šele, da bi pisali "Dedku Mrazu " in ga prosili za igračo ali novo obleko. Pa smo bili vendar tako neučakani. Vedeli smo, da bo za Božič lepo, prijetno in praznično. Razen najnujnejših opravil tega dne tudi odraslim ni bilo treba delati. Tudi lepše smo se oblekli. Zvečer zbrana družina je ob toplih "fanoljih" uživala čare Božične noči...

Kaj pa danes? Predbožični dnevi potekajo v nekakšni napetosti, mrzličnem nakupovanju, tekmovanju, kdo bo lepše in izvirnejše okrasil stanovanje. Priprave na veliki "družinski praznik" ostajajo največkrat brez pričakovanega rezultata. Zato jih spremlja negotovost in hkrati upanje, da utegne biti letos drugače. Družinski praznik ostaja iz leta v leto bolj nedoživet in častvene vrzeli, ki se jih mlajše generacije ne zavedajo, ostajajo nezapolnjene. Pri nas je k deformaciji praznovanja Božiča v veliki meri pripomogel povojni režim, ki tega praznika ni priznaval. Veliko pa je za to krivo nagel razvoj civilizacije človeka, kar se odraža tudi drugod v svetu.

Nekoč je prevladovalo mnenje, da je najožja celica družbe družina, danes pa pri mnogih posameznikih prevladuje mnenje, da so sami sebi dovolj. Zato morda marsikdo izmed mladih ne bo v celoti dojel mojega pisanja. Kdor ni občutil družinskih vezi, ki so se ob najtežjih in najlepših dogodkih okrepile, ne more čutiti kot mi, ki so nam le-te popustile ali bile celo pretrgane. Kako polnejši in bogatejši smo bili otroci prvih povojnih let od današnjih generacij, ki jim je televizijski ekran nadomestil prasketanje ognja v toplih kuhinjah, skrivnosten materin pogled, ko je zaropotalo nad štedilnikom in so skozi kamin pričeli deževati orehi, lešniki ... - Božično darilo "Dedka Mraza ", ki se ni nikoli prikazal. Vem, da niso to le moji občutki, moja doživetja, v njih bo prepoznal svoje otroštvo in želje vsak, ki mu plastični balonček na jelki ne daje tega, kar mu je dalo rdeče jabolko na borovi vejici in vsak, ki pričakuje štirideseti, morda petdeseti Božič.

List ISTRSKE TEME je vpisan v evidenco javnih glasil, ki jo vodi Ministrstvo za kulturo RS, pod št. 1547. Po mnenju istega, št. 415-625/98 z dne 24. 4. 1998, spada med proizvode, za katere se plačuje 5% davka od prometa proizvodov. Uvrščen je v sistem ISSN pod št. 1408-6956. List izhaja najmanj šestkrat letno v nakladi 500 izvodov. Izdajatelj: Vita, zavod, Koper, Županičeva 39. Uredniški odbor: Duša Krnel Umek, Silvan Prodan, Arduin Hrvatin, Alojz Umek, Nada Morato, Marta Balaban Koprivc, Elida Dobrinja. Glavna urednica: Leda Dobrinja. Lektoriranje: Andreja Blažič Klemenc. Računalniško oblikovanje: Sara Morgan. Tiskala: Tiskarna Glem. Naslov uredništva: Lopar 39, 6273 Marezige. Telefon/telefaks: 066-55 534. Cena 400,00 SIT.

ŠTUDIJSKI KROŽKI